

აალის დაგიწყების კანონი – იხ. დაგიწყება.

AAM – დასაწყისი ასოები გერმ. გამოთქმის – *Angeborener Auslösemechanismus* – მოქმედების გამომწვევი თანდაყოლილი მექანიზმი (კა ლორენცი). იგულისხმება ინსტინქტით განსაზღვრული მოქმედების მექანიზმი.

აბაზია (ბერძ. *a* – უარყა, ნაწილ. *basis* – სიარული) – სიარულის უნარის დაკარგვა ფსიქოგენური ფაქტორების ზეგავლენით. აა არ არის გამოწვეული ფიზიოლ. მიზეზით, მოძრაობის კუნთური აპარატის დაზიანებით. იგი ნევროზული დაავალების ერთ-ერთი ისტრუმენტი სიმპტომია (იხ. ბაზოფობია).

აბერაცია (ლათ. *aberratio* – გადაბრა) – ფს-გიაში – თვალის ბადურაზე საგნის გამოსახულების დამახინჯება, გამოწევეულია თვალის ლინზის დეფოქტით; საგანი და მისი სურათი თვალის ბადურაზე არ შეეფერება ურთიერთს ვით პუნქტი პუნქტს. გამაღიზიანებლის სურათი ბადურაზე აისახება არა ჩ-ჩუ გარკვეული საგნის სახე, არამედ ჩ-ჩუ ფართობი, ლაქა მიზეზი სინათლის გარდამტებ ელემენტთა სიმრტეა, რის გამოც ლიზიანდება ელემენტთა მთელი ჯგუფი, რაც აღნიშნულ ეფექტს იწვევს.

აბსანსი (ფრანგ. *absence* – არმყოფი, არდამსწრე) – ცნობიერების დარღვევა, გამოთიშვა, გრძელდება რამდენსამე წამს. დამატა ეპილეფსიური დაავალებისათვის, ე. წ. „ეპილეფსიური მცირე გულყრის – თვის“ (petit mal).

აბსოლუტური ზღურბლი – იხ. შეგრძნების აბსოლუტური ზღურბლი.

აბსოლუტური სმენა – მუსიკალური ტონის სიმაღლის ზუსტი გარჩევის უნარი, სხვა ტონებთან შედარების გარეშე. განსხვავდება „შედარებითი სმენისაგან“, რ-იც ტონების სიმაღლეს არჩევს მათი ურთიერთობა შედარების გზით. ა. ს. ად-ნის თანდაყოლილი სპეცი-ფიკური უნარია, რაც მხოლოდ ზოგიერთს ახას. „შედარებითი სმენა“ კი, ამა თუ იმ დონით დამახ. ყველასათვის. ა. ს –ის გავარჯიშება შესაძლებელია გარკვეულ დონემდე. ა. ს. არ ნიშნავს აუკილებლად მაღალ მუსიკალობას, თუმცა ხშირად მასთანაა დაკავშირებული. არსებობს ა. ს-ის ორი ტიპი: „ხაზომჩივი“ და „პოლარული“. ხაზომჩივი იჩენს მიღრეკილებას მეზობელი ტონების შერევისაკენ. პოლარული – კვინტების შერევისაკენ. (!ა ველეკი, 1938).

აბსტრაქცია (ლათ. *abstraction* – განკუნება, მოშორება) – ფს – კური აქტი, ცნების შემუშავების პროცესის ერთ-ერთი ძირითადი სიფეხური (იხ. ცნება). ნიშნავს საგნისთვის დამახ. ნიშანთა კომპლექსი

დან ზოგის გამოყოფას, გამოცალკეუებას და სხვა ნიშნებისაგან დამოუკიდებლად მის განხილვას. ა. ხორციელდება ნებისეული (აქტიური) კურადღების საფუძველზე ხდება გარკვეული ნიშნების გაზრდას ული, მიზანდასაზე კურადღება, იმავე დროს დანარჩენი ნიშნების კურადღების გარეშე დატოვება; ამიტომ ყოველ ა-ში ორი მომენტი უნდა განვასხვაოთ: პოზიტიური – ნიშანთა კომპლექსიდან ზოგიერთის გამოყოფა – და ნეგატიური – დანარჩენი ნიშნების უგულებელყოფა – (ი. ელიასბერგი).

ა-ის გაიგივება უკრადღებასთან არ არის სწორი, რადგან უკრადღება იქაც დასტურდება, სადაც ა. არ მონაწილეობს.

ა-ის მნიშვნელობის დიდია. იგი სინამდვილის შემეცნებისაკენ მიმართული მეცნ-ული აზროვნების აუკილებელი პირობაა.

სიტყვა „აბსტრაქტული“ უპირა, „კონკრეტული“, თვალსაჩინოს. ადრეული ასაკის ბ-ვი (2–5 წ. წ.) ვერ ახდენს ა-ს. ა-ის უნარს მოკლებულია გონიერივად დეფარტური (იდიოტი, იმპეტუსი); დებილს იგი დაქვეითებული აქვთ ა. ვითარდება სასკოლო ასაკის პერიოდში. მისი განვითარების მძლავრ ფაქტორს სწავლა წარმოადგენს. ადრეულ მ-ულბას და სწავლის პირველ შედებს ახასი თვალსაჩინო აზროვნება, ამ პერიოდში ა. თვალსაჩინო ნიშნების გამოყოფით იფარვება; ეს ა-ის დასაწყისი და დაბალი საფეხურია. ბ-ვის ზრდისა და სწავლის პროცესში ა. თანდათან ვითარდება. ის უკვე არათვალსაჩინო ნიშნების გამოყოფას ახერხებს, ქმნის ცნებებს, და საუბრულად ედება მეცნ-ულოვიკურ-ვერბალურ აზროვნებას.

აბსტრაქტული აზროვნება – იხ. ლოგიკურ-ვერბალური ანუ ცნებითი აზროვნება

აბსტრაქტული (ბერძ. αἴσθατος ნαῦ. , ხას – ნებისყოფა) – ნებისყოფის პათოლოგიური დარღვევა სუბ-ს არ შეუძლია ან უკირს გადაწყვეტილების გამოტანა, მაგა. უკირს გადაწყვიტოს, ან სრულიად ვერ წყვეტს წავიდეს თუ არა დღეს თეატრში, მისწეროს თუ არა ბარათი მეგობარს და სხვა. ა-ით დაავადებულ ახასიათებს აპათიური სულიერი მდგომარეობა, ინტერესის, ინიციატივის (აქტიურობის) დაკარგვა. გარემოს ზემოქმედებაზე თუმცა ჩეაგირებს, მაგრამ შემოქმედებით აქტიურობას ვერ იჩენს და გარემოში ცვლილების შეტანა უკირსა ა. გვხვდება ნევროზისა. და ფსიქოზის დროს შეიძლება იყოს თავის ტვინის ორგანული დაზიანების შედეგი.

აგენტი (ლათ. agens – მოქმედი) – 1. ფს-გიაში – ყოველი გამოიზიანებელი, რ-იც ორგანიზმში იწვევს გარკვეულ რეაქციას. 2. პარაფსიქოლოგიაში – მჩანების გამგზავნი პერციპიენტის მისამართით.

(იხ . პერკიპიენტი) .

აგზება – 1. ზოგადად – ყოველი ცოტალი ქსოვილის (ნერვული-სა და არანერვულის) საპასუხო რეაქცია /გარეგამლიზიანებლის / ზე - მოქმედებაზე . გამლიზიანებლის /ზემოქმედების შედეგად ყოველი უჯრე-დის (ორგანიზმის; ფსიქუ - ფიზიკუ . მთლიანი სისტემის) გადასვლა პასი-ური მდგომარეობიდან აქტიურ მდგომარეობაში 2. ფიზიოლ - ში ერთ-ერთი მთავარი ფიზიოლ . პროცესი, დაკავშირებული ელექტროპოტენ-ციალების წარმოშობასთან | და ონების გარევეული მიმართულებით გადა-ნაცვლებასთან . გამლიზიანებლის რეცეპტორზე (ნერვულ დაბოლოებაზე) ზემოქმედების შედეგად აღძრული ა . ვრცელდება | კან. ს - მის გარევე-ულ ცენტრში ; ცვინის მეზობელ არეებში ა - ის საწინ . ნერვული პრო-ცესის, შეკავების წარმოშობასთან ერთად საფუძვლად ედება სხვადა . სხვა შეგრძნებას და საერთოდ ორგანიზმის მოქმედებას გარემოში . 3. ფსი-კო - პათოლოგიაში განასხვავებენ მანიურ, კატარონიურ და ჰიპერფრე-ნიულ ა - ას . კატარონიური ა . მანიურის საპირა უაზრო და მეჭინიკუ-რია . ახასიათულ მოძრაობათა „ქარიშხალი“ . მანიური ა . გარეგნუ-ლად „საქმიანი“ ხასიათის მოძრაობებია ჰიპერფრენიული ა . განსხვავ-დება ორივესაგან იმით, რომ ის ავად - ის სულიერი განწყობილებითაა გამოწვეული . 5. ყოველდღიურ მეტყველებაში ა . ნიშნავს ალელვებას, მოუსვენრიბას, ალტაცებულ მდგომარეობას .

აგზებადობა – ნერვული სისტემის უნარი გალიზიანებას უპა . სუხოს სათანადო რეაქციითა . განასხვავებენ ძლიერ და სუსტ ა - ს . ძლი-ერი ნიშნავს ადვილ და სწრაფ რეაგირებას გამლიზიანებელზე, სუსტი-გაძნელებულსა და გახანგრძლივებულ რეაგირებას .

აგზებადობა განწყობისა – იხ . „ განწყობის თეორია“, აქედან თავი „ განწყობის ინდიკიდუალურ - დიფერენციული ხასიათი “ .

აგლუტინაცია (ლათ . agglutinatio – შეწებება, მიკერვა) ფსი - გიაში - სხვადასხვა ჰეტეროგენური ელემენტების შერწყმა ერთ მთლიან ხატ-ში ; ელემენტთა აპერცეფიული შეერთების უმარტივესი ფორმა ადგი-ლი აქვს სახვით ხელოვნებაში და, საზოგადოდ, ფანტაზიაში . მაგ, ასე-თია ძველ ბერძნულ მითოლოგიაში „ ჰენტავრი “ (არსება ტენის ტანით და ადამიანის თავითა და გულმკერდით), „ სფინქსი “ (ქანდაკუში ადა - მიანის თავით და ლომის ტანით) და სხვა .

აგნოზია (ბერძ . ა - უარყონა , ნაწ . , გობაზ ცოდნა, შემეცნება) – აღქმის პათოლოგიური დარღვევა, სუბ . ალიქვამს საგანს და ვერ ცნობს მას . ა . სამი სახისაა : 1 . ოპტიკური ა . – „ სულიერი სიბრმავე “, სუბ .

ხედავს და ვერ ცნობს საგანსა. მაგ., ხედავს ფანქარს და არ იცის, რომ ეს ფანქარია. 2. აკუსტიკური ა. - „სმენითი სულიერი სი-ყრუე“ - სუბ. ვერ ცნობს ნაცნობ ბერებს, ტონებს; ნაცნობის ხმას ისმენს და არ იცის თუ ვისი ხმაა ეს. 3. ტაქტილური ა. - „შეხები-თი (ტაქტილური) სულიერი სიბრძავე“ - სუბ. ვერ ცნობს საგნებს შე-ხებით.

ამის გამომწვევი მიზეზია არა გრძნობის ორგანოების ~ თვა-ლის, ყურის, კანის დაავადება, არამედ თავის ტვინის ქერქის გარ - კვეული ნაწილების დაზიანება. ა-ის ერთ-ერთი სახეა აღეჭვია (იხ.)

აგნოსტიციზმი (ბერძ. αγνώστιστος -- შეუძლებელი) – იდეალისტუ-რი ფილოს-ური მოძღვრება, რ-ის თანახმად მოვლენათა არსის შემეც-ნება შეუძლებელია ცნობილია აგრეთვე ფს-გიური ა., როგორც ფს-კური მოვლენუ-ბის მეცნ-ულ შემეცნებას მისი სუბ-ერობის ვამო შეუძლებლად თვლის. მაგ., ასეთია ამერიკული ბიპევიორიზმი.

აგორაფობია (ბერძ. agora – მოედანი, φόβος – შიში) – მოედ - ნის, სივრცის, გაშლილი ადგილის შიში, სუბ-ს ეშინია ქუჩის ან მო-ედნის გადაქრა; ლოკომოცია ნორმალური აქცის, გამყოლთან მიღის თა-ვისუფლად.

აგრავაცია (ლათ. aggravatio – გაუარესება, ფამძიმება) – ავად-რი მოვლენების გაძლიერებულად ჩეენება, გადაჯარბებული ჩივილი გან-ზრახვით ან განუზრახველად; ისტერიული ჩეაქცია (იხ. სიმულაცია).

აგრამატიზმი (ბერძ. agnatiomatis – უწიგნური, უსწავლელი) – მეტყველების დეფექტი, დარღვეულია სიტყვების სწორი თანამიმდევრობა წინადადებაში. გამოწვეულია თავის ტვინის სათანადო ცენტრების დაზიანებით. ზოგჯერ აფაზის სიმპტომია ა-ის კორექცია შესაძლებე-ლია სცეციალური „ალდგენითი სწავლებით“. აღრეული პ-ვობის ხანაში ა. განვითარების (გარკვეული პერიოდისთვის) ნორმალური მოვლენაა, რაც ზრდასთან ერთად გაივლის.

აგრაფია (ბერძ. ἄ – უარყ. ნაშ. γράφει – ვწერ) – წერის უნა-რის პათოლოგიური დარღვევა, ინტელექტისა და ხელის წერითი მოძრა-ობების შენარჩუნების პირობებში: ავად. ისმენს სიტყვას, კითხულობს სწორად, ესმის მისი მნიშვ. მაგრამ ვერ წერს მას იზოლირებული სახ - ით იშვიათად გვხვდება ჩვეულებრივ დაკავშირებულია აფაზიასთან (იხ. აფაზია). გამომწვევი მიზეზია თავის ტვინის ქერქის სხვადასხვა არეების დაზიანება. თავს იჩენს წერის სწავლებისას ბ-ვობის ასაკში, რაც უფრო აღრე ჩნდება ავად-ობა, მით უფრო მძიმეა მისი გავლენა ბ-ვის ფს-კის საერთო განვითარებაზე. სამკურნალო პედ-ის ამო - ცანაა მისი აღრე გამოვლინება და შესაფერისი მკურნალობა. წერის

დარღვევის კორექტიას ნორმალური სმენის ბავშვებთან აწარმოებს ლოგოპედი.

ადამიანის ფსიქოლოგია – ფსიქოლოგიური მეცნიერების დარგი, შეისწავლის | ადამიანის მოქმედების კანონებს (იხ. ფსიქოლოგია).

ადაპტაცია (ლათ. *adaptatio* – შეგუება) – ფართო მნიშვა ორგანიზმის შეგუება, შეჩევა გარემო პირობებთან. ემსახურება არსებობის შენარჩუნებას, ვიწრო მნიშვნელობით რეცეპტორთა მკრძნობელობის შეცვლა გარეგამლზანებლის ზანგრძლივი ზემოქმედების შედეგად; გამოიზიანებელი აღარ იგრძნობა პირვანდელი სიძლიერით. მისი ინტენსიურობა განცდაში კლებულობს და საშუალო დონეს უახლოედება. მაგ., სინათლიდან სიბნელეში გადასვლისას პირველად საგნებს ვერ ვარჩევთ, შემდეგ სიბნელის ხარისხი (ინტენსიურობა) თითქოს კლებულობს და საგნების გარჩევას ვაჭერებთ – მოხდა თვალის. ა., ე. რ. შეგუება სიბნელესთან. არსებობს სინათლის ა: სიბნელიდან ნათელ გარემოში გადასვლისას სინათლე პირველად „თვალს გვტრის“, ძლიერია, შემდეგ იგი სუსტდება, საშუალო დონეს უახლოედება და ნორმალური ხდება. ასეთივე ბუნებისაა ა. მკრძნობელობის სხვა მოღალობაშიც-ყნოსტის, გემოს, ტემპერატურის, შეხებისა და სხვა. ა. უფრო ძლიერია შეხების მოდალობაში, ვიდრე სმენის მოდალობაში. სმენის მოდალობაში კურადღების ჩარევა იწვევს ა-ს აღკვეთას. მაგ., შეგუების შედეგად საათის წიკ-წიკი არ გვესმის, მაგრამ თუ საგანგებოდ მივმართავთ მისკენ უურადღებას, მას მყისვე გავიგონებთ. ა. შეიმჩნევა სოცია-ლურ ცხოვრებაში: ადამიანი ეგუება ცხოვრების ისეთ ახალ პირობებს, რ-ებიც მას თავიდან მიუღებლად ეჩვენებოდა (მაგ., მოდა). ერთი სიტყვით ა. ყველა პირობებში და ყოველთვის თავდაპირველად გაღიზიანებით გამოწვეული განცდის ინტენსიურობის შემცირება და საშუალო დონესთან შიახლოებაა. .

ადაპტაციური სინდრომი ანუ გენერალური ადაპტაციური სინდრომი GAS. იხ. სტრესი.

| ადეკვატური გამლიზიანებელი (ლათ. *adaequatus* – გათანაბრებული, შესატყვისი) – გაღიზიანება, რ-იც გარგვეული შეგრძნების ორგანოსთვის არს შესატყვისი. მაგ, თვალისთვის | ადეკვატურია სინათლის სხივები, | კურისთვის – ჰაერის ტალღისებური რხევა და სხვა. (იხ. შეგრძნების ორგანოთა სპეციფიკური ენვროგიის კანონი).

ადოლესცენცია (ლათ. *adolescentia* – სიქაბუკე, სიყრმე, სიყმა-წვილე) – ად-ნის ონტოგენეზურ განვითარებაში პუბერტატის (სქესობრივი მომწიფების) მომდევნო პერიოდი. გრძელდება ქალებში 18 წლიდან 20 წლამდე, ვაჟებში 18 წლიდან 22 წლამდე. (ზოგი მკელევარი

ა-ის პერიოდად მიიჩნევს ქალებში 17–19 წლი).

ამ პერიოდში ად-ნის გონებრივი და სხეულებრივი განვითარება სრულდება, იწყება ზრდადამთავრებულობის პერიოდი.

ადრეული ბავშვობის ასაკი — იგულისხმება განვითარების პერიოდი დაბადებიდან სამ წლამდე; და უზნაძის კლასიფიკაციის მიხედვით მოიცავს: „ახალდაბადებულობის პერიოდს“, „ძუძუს ბავშვობის პერიოდს“ და „სკოლის წინარე ასაკის წინა პერიოდის“ პირველ წელს. (იხ. ასაკობრივი განვითარების პერიოდიზაცია).

ავსტრიული სკოლა ანუ გრაცის სკოლა — ფს-გიური სკოლა ავსტრიის ქალაქ გრაცში. სკოლის წარმომადგენლები არიან: ფ. ბრენტანო, ჰ. კორნელიუსი, ფ. კრაუსი, ვ. ბენუსი, ს. ფ. ერუნფელდი, ა. მაინონგი. სა ვიტაზეები და სხვაა სკოლას საფუძველი. ჩაეყარა მას შემდეგ, რაც ა. მაინონგმა გრაცში ფს-გიური ღამორატორიად დააჯისა (1894). ა. სა აელემენტების ფსიქოლოგიის „საწინააღმდეგო პოზიციაზე იდგა ფს-კურის არსებით დამახ. ნიშნად მას ფს-კურის მთლიანი ბუნება მიაჩნდა. ამის გამო ა. ს-ის წარმომადგენლები გეშტალტფსიქოლოგიის წინამორბედად ითვლებიან. (იხ. ბერლინის სკოლა).

ავტომატიზმი (ბერძ. *automatos* — თვით, *erōs* — სიყვარული) ზა ფრონდის მოძღვრებით ბ-ვის სექსუალობის პირველი ფორმაა სექსუალური გრძნობის დაკმაყოფილება საკუთარი სხეულის განსაკუთრებული ადგილების გალიზიანებით ხდებაა. ზრდადამთავრებულ ად-ში ა ნარცისიზმის სახით ვლინდება.

ავტომატიზმი (ბერძ. *automatos* — თვითმოქმედი) ფს-გიაში-ცნობიერების მონაწილეობის გარეშე მიმდინარე მოქმედებაა. განასხვავებენ: 1. თანდაყოლილ, ანუ საკუთრივ ავტომატურ მოქმედებას, რ-იც მუდამ ცნობიერების დაუხმარებლად სრულდება და 2. ე. წ. ავტომატიზებულ მოქმედებას, რ-იც ჯერ ცნობიერების მონაწილეობით მუშავდება საგანგებო სწავლა-ეარჯიშის გზით, შემდეგ კი ცნობიერების დაუხმარებლად სრულდება. ასეთია ად-ნის ჩვევები და ჩვეულებები. სწავლის გზით, შეძენას ჩვევებს და ჩვეულებებს ად-ნთან სხვანარალ „მეორეულ ავტომატიზმებს“ უწოდებენ, განსხვავებით „პირველადი ავტომატიზმისაგან“. „პირველად ავტომატიზმებს“ მიეკუთვნება ინსტრუმები, უპირობო რეფლექსები. მათი განხორციელება დაკავშირებულია და ს-ის ქერქქვეშა ცენტრებთან. „მეორეული ავტომატიზმებია“ კითხვის, წერის, ანგარიშის, მეტყველების ჩვევები; ყოველი პროფესიული და სორტული ჩვევა დასხვა. მათი შემუშავება და ფუნქციონა დაკავშირებულია თავის ტვინის ქერქთან.

ავტონომიური მეტყველება — იხ. იდიოლალია.

· აზრი 1. – ფს-გიაში ა. ეწოდება აზროვნების პროდუქტს, შედეგს, არათვალსაჩინო ცოდნას, ცნებას, ცნებათა სისტემას ა თვალსაჩინო შინაარსს (შეგრძნებას) არ შეიცავს, არც უბრალო წარმოდგენაზე დაიყვანება. დამტკიცებულად შეიძლება ჩაითვალოს, რომ ჩვენი ცნობიერება თვალსაჩინო შინაარსთა, შეგრძნებათა და წარმოდგენათა გარდა არათვალსაჩინო განცდებსაც შეიცავს, არათვალსაჩინო ცოდნას, რიც აზროვნების პროცესში იჩენს ხოლმე თავს და, რიც „აზრის“ სახელწოდებითაა ფს-გიაში შემოტანილი (და უზნადე). ა. გაანალიზებული ზოგადი წარმოდგენაა (ვა ვუნდტი); გაშუალებული და განზოგადებული ცოდნაა საგანზე (ს. და რუბინშტეინი). 2. ფილოს-ში ა. ყოველი საგნის არსის წვდომაა, ცოდნაა. 3. ხელოვნებაში ნაწარმოების მთავარ, ძირითად იდეას ნაწარმოების ა. ეწოდება. 4. ყოველდღიურ მეტყველებაშიც მოვლებების და ქცევის. შეფასებითი თვალსაზრისი აზრს გულისხმობს. მაგა, უაზრო მოქმედება, აზრიანი სიტუა-პასუხი და სხვა.

უცელა ამ 4 სხვადასხვა თვალსაზრისით ა. ფაქტობრივად საგანთა და მოვლენათი შორის უზოგადესის და არსებითის წვდომას გულისხმობს, რაც თვალსაჩინო შინაარსის სახით არ წარმოიდგინება.

აზრითი ექსპერიმენტი – ერთ-ერთი სახის ექსპერტის ფს-გიაში. მას მიმართავენ იმ შემთხვევაში, როცა ნამდვილი პირდაპირი ექსპერტის დაყენება და ნამდვილი განცლის თვითდაკვირვება შეუძლებელია. ა. ე-ს შემდეგნაირად აყენებენ: ცა წარმოიდგენს რაიმე სიტუაციას და იმას, თუ როგორ მოიქცეოდა ის ამ სიტუაციაში. ამავე დროს აკვირდება თავის განცდების მიმღინარეობას, რასაკვირველია, ა. ე. განცლის სრული წვდომის შესაძლებლობას არ იძლევა და სრულფასოვანი ექსპერტის ადგილის დაკავება არ შეუძლია, მაგრამ გარკვეული დადებითი მნიშვნელობა მას მონც აქვს, როცა საკითხი მეთოდს, ცდის დაყენებას და ცა-თაოგრის, ინსტრუქციის შერჩევის ეხებაა (გვ. ე. მიულერი).

აზრითი მეხსიერება – აზრიანი ტექსტის დამახსოვრება, სწავლა და აღდგენა; სხვანაირად მას ლოგიკურ მეხსიერებასაც უწოდებენ (იხ. დასწავლა ანუ დამახსოვრება).

აზროვნება – ფს-გიაში ინტელექტუალური აქტი, როდესაც სამოქმედო სიტუაციის დაძლევა ინსტინქტური, ავტომატიზებულის, ჩვეულებრივად ქცეული მოქმედების ან დასწავლილი ქცევის გზით ვერ ხერხდება, მაშინ ად-ნი დროებით წყვეტს დაწყებულ მოქმედებას და ითვალისწინებს ახლად წამოკრილი პრობლემური სიტუაციის გადატრის მიზანშეწონილ ხერხებს იმას, რაც ად-ნის ფს-გიაში ამ პაუზის ანუ მოქმედების შეწყვეტის განმავლობაში ხდება – ანალიზი, შედარება, განუენება, გამორიცხვა, გაგება, დასკვნა და სხვა შემეცნებითი აქტები

— ა. ეწოდება, ა. პროცესუალური სიტუაციის და -
ძლევა და და გადაკრისა, ქმიტომ იგი შემეცნებითი ფს-კუ-
რი მოვლენების ჯგუფს განეკუთვნება. ამავე ჯგუფს მიეკუთვნე-
ბა აგრეთვე შეგრძნება, აღქმა, წარმოდგენა (იხ. ფს - კურ
მოვლენათა კლასიფიკაცია). მაგრამ განსხვავება იმაშია, რომ
შეგრძნება, აღქმა და წარმოდგენა მხოლოდ კონკრეტული საგნების, მოვ-
ლენების და მათ შორის არსებული თვალსაჩინო მიმართების ასახვას
იძლევა; ა. კი საგანთა და მოვლენათა შორის ისეთ რთულ დამოკიდე-
ბულებებს, მიმართებებსა და კავშირებს ასახავს. რებიც თვალსაჩი-
ნოდ არ არის მოცემული (მიზეზ-შედეგობრივი დამოკიდებულება, იგი-
ვეობა, მსგავსება, განსხვავება).

ა. შეგრძნების, აღქმისა და წარმოდგენის გარეშე შეუძლებელია.
იგი სენსორულ შინაარს ემყარება და სინამდვილეში არსებული რთული
მიმართების წელიმას მათი გადამუშავების საფუძველზე იხერხებს. ამ
მხრივ ა. სინამდვილის ასახვის მაღალ საფეხურს წარმოადგენს.

ა-ის პროცესისათვის დამახ.: პროცესუალური დას -
მა, აქტიურობა, დეტერმინაციის ტენდენ-
ცია, მიმართების წვდომა, ტრინაცია -
ცია.

1. პრობლემის დასმის გარეშე ა. არ არსებობს. ურველი ა. პასუ-
ხია რაღაც კითხვაზე, იმოცანაზე, რეც სუბ-ის/წინაშე ჩნდება. ამო-
ცანა კი იქ ჩნდება, სადაც მოცემული სიტუაცია რაღაც აზალსა და უც-
ნობს შეიცავს, რაც სუბ-ში იწვევს თავისებურ ინტელექტუალურ ემო-
ციას – გაცვირვებას. ა. ყოველთვის გაცვირვებით იწყება, ა-ის პრო-
ცესი დაკაეშირებულია დაძაბულობის გრძნობასთან, რეც გრძელდება
მანამდე, სანამ პრობლემის გადაწყვეტასთან ერთად თავს იჩენს ე. წ.
„აქა“ განცდის მდგომარეობა. (იხ. „აქა“ განცდა). ეს უკანასკნელი პრო-
ბლემის გადაწყვეტის პროცესში წარმოიშობა და სუბ-ის დაძაბულობის
გრძნობას, რეც თან სდევს ა-ს, შვების ანუ დამშვიდების გრძნობით
ცვლის.

2. ა-ის პროცესი სუბ-ის აქტივობით ხასიათდება. თეთი პრობლე-
მის დასმა ნიშნავს იმას, რომ სუბ აქტიურია: გამოაქვს გადაწყვეტი-
ლება გადაჭრას პრობლემა და იწყებს ამ მიმართულებით მოქმედებას.
ა-ის პროცესში სუბ, რიგ დაბრკოლებებს ეჯახება, რთა დაძლევა ნებვ-
ლობის მონაწილეობას მოითხოვს. ა. დროში გაშლილი პროცესია; პრობ-
ლემის გადაწყვეტისათვის საჭირო, სუბ-ტს ამოცანა ანუ პრობლემა ყუ-
რადლების ცენტრში ჰქონდეს. ყურადღების ოდნავი გადახრა პრობლე-
მიდან ფაქტიურად ამ პრობლემის დაკარგვას ნიშნავს და, მაშასადამე,

ა-ის შეწარებას ეს კი იმის ხამურავ, რომ ა. ნებელიძეს კომიტეტის და
პირ თაოსნობით მიმღებადგენის.

3. ა. მკიციად დემოკრატიული პროცესია იმ პრინციპთა, რომ
გარეჩავარისაც ის კოსმოსურისა. რაც კაშავისამა, ჩავა აწია და
წარმოდგენა კი არ გვიჩვენდება, ასამედ მხრივ ისეით, რომ დაიცემა.
პრობლემის გადაწყვეტის კოსმოსურისა ვი მთხოვ ა. აზნაურიად გინ -
სხვიცდება ასოციაციისაგან, როგორ პრიმულებით. დატერმინებული ერ-
თი მიმართულება არა აქვეს.

4. ა. გადატანის ანუ ტრანსპოზიციის უნარით ბასიათლება გარ-
ჩენ და ამოუანის გადაწყვეტა სხვა ანალიგური ამოუანის გაღაწუსუ-
რას აღვერდება.

ჩამოყალიბით მიმკრთა ასევემთავ განსაკუთრებულ საკი შემცირებულია
ფა - ფური მოსუსტებისაგან; შეგრძნება - აღმა - წარმოდგენის რეკ -
სალუსტია მხრივ გამოყენების შემოქმედების შედე-
გად ჩინდება. სასულიანი პრინციპი, სუბ-ტი აქტუალურისაგან დამუ-
კიდებული და ასევითაც პრიმულები თუ საკის არ წავიტან ა. გა-
პირებია გარეული პრიმულები, როგორ სუბ-ტენი შეგნებულია. მაგინი მიმ-
ხრივილების შესაფერისად აკერძოს. განასხვადვებენ ა-ის სამ სახუ-
მარიამ პრიმულებას. ხატოვანის ანუ თვალსაჩინოს და ლიგიცურ ვერბალურის
ანუ ცნების.

შეხედულება, რომ ა. პრაქტიკული მოქმედების დაბრულებისა და
შეწევების შეღეგად ჩინდება, რაც იწვევს სუბ-ტი შეგნილი სიტუა -
ცის დამტევების ახალ ფურისულ მოასოვნელებას და, რომ ეს უკანის -
ქური საუკეთესო ედება ა-ს შეკრუნებულ ში, - ქართველ ფს-გა და ეჭ-
ირებულ ეტაპების. მან მისკით უკრალება. რომ ა. განვეტაფრისად არის
დაკავშირებული მრავილება პრიმულებისათვის და ზოგ ხარებულებები წინდე-
ბა. ა-ის გამომოსახულის კამიულურებულების განვითარების მიზანში
იყო გამოიყო. პრაქტიკული მოქმედებას მკრიუნებულ იყონებული. ა-ის სა-
ხით.

დ. უნიძის განსაზღვრული ნიშვნებია როგორ არს წარმოშო-
ბის პირობები (პრობლემური სიტუაცია, თეორიული მოთხოვნელება),
ისე შის შემდგომი ვანვითარებაც; მეცნიერულ-თეორიული ა-ის სახით.

ასოციაციონისტური ფსიქოლოგის თანახმად ა. - ცნების შემუ-
შვება, მსჯელობა, დასკენი - წარმოდგენით შორის ასოციაციური
კავშირების დადგენით განსაზღვრულება. ასოციაციური ფსიქოლოგის თანა-
ხმად ა., რაც წარმოდგენითა ასოციაციის კონკრეტული, პასუხი, შე-
კითხური პროცესი, მასში მასშტაბურ სუბ-ტი აქტუალუმ გამოი-
ტება (ამ ასოციაციური ფსიქოლოგის).

აჭიურუბურგის ფსიქოლოგიურმა სკოლაშ* ასოციაციონიზმის პრინციპი აზროვნებაში თუმცა უარყო და ა-ის არსებით ნიშნებად აღიარო პროტეტის დასმა, დეტერმინაციის ტენდენცია, არათვალსა-ჩინო განცდები, სუბ-ის აქტიურობა, მაგრამ აზროვნების კავშირი სუბ-ის პრაქტიკულ მოქმედებასთან და მისი „თეორიული მოთხოვნი - ლებით“ განსაზღვრულობა, რ-რც ა-ის საწყისი პუნქტი, მათვის შეუძლინებელი დარჩა (იხ. ვიურუბურგის სკოლა).

გეშტატტერფინგიდში ა. მოცემული შინაარსის გადასტრუქტურება და ახალი გეშტატტის შექმნაა. პიროვნების აჭტიურობას აქტიდებილი, არა აქცის, რამდენადაც თვითონ ა. საერთოდ გეშტატტის კანონებს ექვემდებარება და სუბ-ის აქტიურობას გამორიცხავს.

ბიპერონისტულ მიმღინარეობას ფსიგიაში საერთოდ არა აქცის თეორია, ა. მისი აზრით, იგივე რეაქციათ გაღიზიანებაზე, ოღონდ შინაგანი, უბერო მეტყველების სახით. ბუნებრივი და აშკარად, რომ ბიპერონისტულ მიმართულებას, რ-იც არ ცნობს ცნობიერების არსებობას, არც აზროვნების თეორია შეიძლება ჰქონდეს (იხ. ბიპერონიზმი).

აზროვნების ექსპრიმენტული ფსიქოლოგია - შეისწავლის აზროვნების პროცესს. გამოთქმა ა. ე. ფ., რ-ოც ტერმ. შემოტანილია ფსიგიაში ა. კიულპესა და მისი მოწაფეების მიერ (ვიურუბურგის სკოლა). ამ გამოთქმით ისინი აღნიშნავდნენ აზროვნების პროცესების ექსპერიმენტულ კვლევას. მათ უჩვენეს, რომ აზროვნება არ დაიყვანება ასოციაციის პროცესებზე, მასში გარდა თვალსაჩინო შინაარსისა (შეგრძნები, იღება, წარმოდგენა) მონაწილეობენ არათვალსაჩინო განცდები, რომ აზროვნების პროცესში ეს უკანასკნელი უმთავრეს როლს ასრულებს, რომ აზროვნება პრობლემით დეტერმინირული, პროცესია (იხ. აზროვნება).

აზროვნებას გარდა ფსიგისა, შეისწავლის ლოგიკაც და გნოსეოლოგიაც, ამდენად, ის ფილოს-ის კვლევის საგანიცაა, მაგრამ აზროვნების ფსიგისა, ლოგიკისა და გნოსეოლოგიის თვალსაზრისები განსხვავულია. ფსიგია შეისწავლის აზროვნებას რ-ოც ბუნებრივი ფსიკური განცდის პროცესს მის მიმღინარეობაში, მისთვის ყოველი აზროვნება სწორი თუ არასწორი, ერთნაირად საინტერესოა. ლოგიკა მხოლოდ ფორმალურად სწორ აზროვნებას იყვლევს. გნოსეოლოგიას აზროვნების კეშმარიტება-მცდარობა აინტერესებს. აზროვნების არს (როგორ არის?) ფილს. იკვლევს, ხოლო აზროვნების განცდას (რ-ოც განვიცილით?) - ფსიგია.

აზროვნების ონტოგენეზური განვითარება-დაბადებიდან ორ წლამ-

დე (ძუძუს ბ-კობის ზანა) იწყება ბ-ვის პერცეპტული უნარის მოქმედება. ექსპერ-ლი თამაში და ტაცება (რითაც იწყება აზროვნების ნიადაგის მზადება) ბ-ვს უქმნის შესაძლებლობას შეუთანხმოს თავისი მოძრაობები აღქმული სინამდვილის თავისებურებას, მოახერხოს საგანთა და მოვლენათა შორის არსებული მიმართების წედოშა, მიზნის მისაღწევად საგნების იარაღად გამოყენება (კა ბიულერის ცდა: ძაფის საშუალებით საჭმლის მოწევა).

2-4 წლამდე (სკოლის წინარე ასაკის წინა პერიოდი): ბ-ვისათვის დამახასიათებელია ეს წ. „პრაქტიკული აზროვნება, აზროვნების ის ფორმა, რ-იც გონიერი ქცევის სახით იჩენს თავს და მეტყველებაში არ ვლინდება. შესამჩნევი ხდება ბ-ვის ისეთ ქცევაში, სადაც მიზნის მისაღწევად საჭიროა! მიზანსა და საშუალებას შორის მიმართების წედომა. თუ პირველი წლის ბოლოს ბ-ვი შოკოლადის ხელში ჩაგდებას ახერხებს მასზე მიბმული ძაფის საშუალებით (კა ბიულერის ცდა) და ამ გზით წევდება მიმართებას მიზანსა და საშუალებას შორის, 2-3 წელში ასეთი მიმართების წედომა თავს იჩენს რთულ ქცევებში – ფანტაზიის, თამაშის რთულ სახეებში, სოციალური ქცევის მარტივ ფორმებში და თვითმომსახურების ჯერებში (ყუთიდან შოკოლადის ამოღება, და უზნაძის ცდა).

განვითარების შემდეგ ეტაპზე (4-5 წელი), „სკოლის წინარე ასაკი“, „პრაქტიკული აზროვნება“ არსებითად იგივე რჩება, რაც წინა პერიოდში იყო, თუმცა საშინაო საყოფაცხოვრებო საქმიანობა, კონსტრუქტიული თამაშის ფორმები ახლა უფრო რთულ ამოცანას აყენებენ ბ-ვის | პრაქტიკული აზროვნების წინაშე, მაგრამ არსებითი სახის ცვლილებებს მაინც არ იწვევენ.

1. ლოგიკურ-ვერბალურ აზროვნებაში, წინა პერიოდთან შედარებით, ახალი მნიშვნელოვანი ეტაპი შეიმჩნევა; იწყება: 1. საგნებიდან არსებითი ნიშნების გამოყოფა (ანალიზი, აბსტრაქცია), 2. საერთო ნიშნების მიხედვით საგანთა დაჯგუფება (განზოგადება), 3. სახელდება (ნიშანთა ლოგიკური სინთეზი), 4. დეფინიცია (და უზნაძის „დაჯგუფების ცდები“). მაგრამ ლოგიკურ-ვერბალური აზროვნების აღნიშნული ოპერაციები იმ დონეზე არ დგას, რომ ბ-ვს მათი გამოყენება დამოუკიდებლად შეეძლოს. მათ გამოყენებას 6 – 7 წლის ბ-ვი ახერხებს ძირითადად სხვისი დახმარებით. ამიტომ აღნიშნულ პერიოდში ეს ოპერაციები ლოგიკურ აზროვნებაში ჯერ კიდევ სახელმძღვანელო როლს არ ასრულებენ, არამედ მხოლოდ „ცნების ფუნქციურ ეპვიკალენტს“ წარმოადგენენ (და უზნაძე). როგორც კი „ასაკობრივი გარემო“ შეიცვლება და სასკოლო გარემო ბ-ვს დასრულებული ცნებით აზროვნებას

- მოსთხოვს, ეს უნარები, რ-ებიც წინათ სხვისი დახმარებით ფუქციობ-
ლინუნ, ახლა დამოუკიდებლად იწყებენ მოქმედებას ნამდვილი აზროვ-
ნება პ-ვს სასკოლო ასაკიდან უგითარება.

„პირველ სასკოლო ასაკში“ (7 – 12 წ. წ.) პ-ვის წინაშე დას-
მული ამოცანა ინტელექტუალური ინტერესის მოქმედებას იწვევს და
აზროვნების განვითარების ფაქტორად იქცევა. ამ პერიოდიდან დაწყე-
ბული პ-ვი ესწრაფვის ჩასწვდეს საგანთა შორის არსებულ | მიმართე-
ბას, ახლენს საგანთა არსებითი ნიშნების გამოყოფას (აბსტ-ას, ანა-
ლიზს, სინთეზს, განზოგადებას). მაგრამ კოველიგე ამას ის კონკრეტულ მასალა-
ზე აკეთებს და ნამდვილი განყენებული მიმართების წვლომას და მიზ-
ეზ-შედეგობრივი კავშირების დამყარებას, ე. ი. ლოგიკურ-ცნებით აზ-
როვნებას, ის ჯერ კიდევ ვერ ახერხებს. ამას ის „მეორე სასკოლო ასა-
კის“ საფეხურზე 12 – 17 წ. წ. აღწევს.

„მეორე სასკოლო ასაკის“ ბოლოსწევის აზროვნების ჟველა ელე-
მენტი თავისი განვითარების მწვერვალს აღწევს: აღქმა უკვე ნებისე-
ული, აქტიური აღქმის სახისაა, მეხსიერებას აღქმის მასალის ლოგი-
კური გადამუშავების ძალა შესწევს, ლოგიკურ-ცნებითი აზროვნების
მთელი ფს-კური „აპარატურა“ – აბსტრ., ანალიზი, განზოგადება, სინ-
თეზი – აგრეთვე მოღალ დონეზე დგას. თვით მოზარდის პიროვნება შემუ-
ცნებითი აქტივობით ხასიათდება. იგი პრობლემის დასმისა და გადაწ-
ყვეტისაკენ არის მიმართული და ახერხებს ამოცანით აზროვნების დე-
ტერმინაციას. ამრიგად, 17 წლის ბოლოსათვის აზროვნება თავისი გან-
ვითარების მწვერვალს აღწევს და ზრდადამთავრებული ად-ნის აზროვ-
ნების სახეს იღებს.

აზროვნების ფორმები – იხ. ლოგიკურ-ვერბალური ანუ ცნებითი.
აზროვნება.

ათლეტური ტიპი (ბერძ. athlētēs – ონბიერი) იხ. სხეულის აგე-
შულების ტიპები; კონსტიტუცია.

| აგალიულია (ლათ. & უარყ ჩაწილ | calculatio – გაანგარიშება) – როც-
ხვებზე მოქმედების, ანგარიშის უნარის დარღვევა. დაკავშირებულია
ტვირის გარეკვეული ნაწილის განუვითარებლობასთან ან დაზიანებასთან.
ხშირად იდგილი აქვს | აფაზიის შემთხვევაში.

აკვიატებული მდგომარეობა – როცა რთმე აზრი, მოგონება, ში-
ში, სწრაფვა ან მოქმედება საკუთარი ნებისა და სურვილისაგან დამო-
უკიდებლად და განსაკუთრებული | ძალით | აექვიატება ავად-ს. ამ მოვ-
ლენის უაზრობა და მისი ავად-ური ხასიათი | ავადს სავსებით გაცნ-
ბიერებული აქვს. იგი კრიტიკულადად განწყობილი ა. წ-ის მიმართ,
ცდილობს მის დაძლევას, მაგრამ საკუთარი ძალებით ამ მდგომარეობი-

საგან განთავისუფლება არ შეუძლია.

ა. მ. ორ ძირითად ფორმიდ იყოფა: ა) აფექტურად ნეიტრალური შინაარსის ა. მ-ი: თვლა (იხ. არითმომანია), დავიწყებული ტერმინის, ან ფორმულების ა კ ვ ი ა ტ ე ბ უ ლ ი ჩ ე პ ა რ ი დ უ ქ - ც ი ა, აკვიატებული „გრძნობა“ (ავადა გამუღმებით ფიქრობს იმაზე, თუ რატომაა დედამიწა მრგვალი და რა იქნებოდა, რომ ის ცილინდრული ჟოფილიყო), სიტყვების ა კ ვ ი ა ტ ე ბ უ ლ ი მ ა რ ც ვ ლ ა და სხვა. ბ) საფექტურად დატგირთული შინაარსის ა. მ-ი: აკვიატებული ეჭვი. და ყოყმანიავად. ლელავს იმის გამო, შეასრულა თუ არა ესა თუ ის მოქმედება (გამორთო თუ არა წასვლის წინ სინათლე, სწორად მოიქცა, თუ არა ამა თუ იმ სიტუაციაში, სწორად შეასრულა თუ არა ესა თუ ის დავალება და სხვა). აკვიატებული მ ო გ ო ნ ე ბ ა - წარსულში მომხდარი უსიამოვნო შემთხვევას გამუღმებული მოგონება, აკვიატებული წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ა - ავად. ვერ იშორებს რაიმე აბსურდულ და თანაც მეტად მძიმე შინაარსის წარმოდგენებს, თვალსაჩინოდ; წარმოდგენს, თუ როგორ იტანჯება სამარეში მისი ახლობელი, რ-იც თითქოს ცოცხლად დაასაფლავეს. ა კ ვ ი ა ტ ე ბ უ ლ ი ს წ რ ი ფ ვ ა - დაუძლეველი ლტოლვა მეტად საშიში. ქცევის განხორციელებისაკენ (ვისიმე მოკვლისაკენ, ვინმესთვის თვალების დათხრისაკენ); ა კ ვ ი ა ტ ე ბ უ ლ ი შ ი შ ე ბ ი (ფობიები), რ-ებიც თავისი შინაარსით უაღრესად მრავალფეროვანია. ავად. ლელავს თავისი ჯანმრთელობის გამო, ეშინია არ დაავადდეს (ნოზოფობია), ეშინია სიკვდილის (თანატოფობია) და სხვა. აკვიატებულ შიშებს ხშირად თან ახლავს. ე. წ. რ ი ტ უ ა ლ ე ბ ი, რ-იც ხორციელდება რაიმე უბედურების თავიდან აცილების მიზნით. ა. მ-თა ნეეროზები ხშირია ფსიქოზენიური წრის ფსიქოპათებთან.

აკვიატებული წარმოდგენა - ანუ პერსევერაციული წარმოდგენა - წარმოდგენა რ-იც სუბ-ის განზრახვის გარეშე ჩნდება, ცნობიერებას ეუფლება და დიდხანს არ შორდება. მაგ., რიმე სიტყვა, წინადადება ან მელოდია აეგვიატება კაცს, სულ თავში უტრიალებს და მიუხედავად სურვილისა, ვერ იშორებს; ქრება აგრეთვე თავისთავად, შეუმჩნევლად, განზრახვის გარეშე, თანახმად ე. კრეჩმერისა, ა. წ. პიროვნების კონსტიტუციურ ტიპოლოგიური ნიშანია. ფსიქოპათოლოგიაში იგი მიჩნეულია ფს-კური დააგარების ერთ-ერთ ნიშნად.

აქნეზია (ბერძ. α - υπόρυ ნαწ., kinesis - მოძრაობა) - მოძრაობის უნარის დაკარგვა, ზოგიერთი ნერვული დაავადების კატატონიური სიმპტომი.

აკომდაცია (ლათ. accommodatio - შეგუება) - თვალის შეგუება

საგანთან მისი ნათლად დანახვის მიზნით, ხორციელდება თვალის ბროლის ლინზის გასქელება-გათხელებით საგნის სიახლოეუ-სიშორის კვალობაზე. საგნის დაახლოვებისას ბროლი სქელდება, ამოიზნიქება, დაშორებისას თხელდება, რაც იწვევს სინათლის სხივების ისეთ გარდატეხას, რ-იც უზრუნველყოფს მათ ფოკუსირებას თვალის ბაღურაზე. ახლად/დაბადებულს ა- არა, აქვს, იგი ვითარდება მესამე-მეოთხე თვეში.

აკროფობია (ბერძ. akros – სიმაღლე, მწვერვალი, phobos – შიში – სიმაღლის შიში) – მაღალ აღგილებზე (შენობებზე, ხეებზე, მთებზე) ასვლის შიში. აღ-ანს ეშინია სიმაღლიდან გაღმოხედვისა. გვაგონებს აკორაფობიას (იხ.).

აკუსტიკური აგნოზია – იხ. აგნოზია.

აკუსტიკური ანუ სმენითი მეხსიერების ტიპი – აღ-ნის მეხსიერების ერთ-ერთი ტიპი (იხ. დასწავლა, მისი სენსორული ფაქტორი).

ალალია (ბერძ. a-უარყ. ნაწ. და lalia – მეტყველება)-ბერების სწორად წარმოთქმის უუნარობა. ჩვეულებრივ გამოწვეულია თავის ტვინის ქერქის (ბროკას. და ვერნიკეს ცენტრის) დაზიანებით ბ-ვის დაბადებისას, ან შემდეგ ტვინის დაავადებით. ან ტრავმით. თავს იჩენს ბ-ვის მეტყველების განვითარების პერიოდში, რითაც ის გან-სხვავდება აფაზიისაგან. ა-ით დაავადებული ბ-ვი საჭიროებს საგანვებო ლოგოპედურ მკურნალობას.

ალგეზია (ბერძ. algos – ტკივილი) ტკივილისაღმი მკრძნობელობა, მის გასაზომად შემოლებულია საგანვებო ხელსაწყო „ალგეზიმეტრი“. (იხ. ტკივილის შეგრძნება; . ანალგეზია).

ალგეზიმეტრი – ტკივილის შეგრძნების შემოწმების ხელსაწყო, შეიცავს საგანვებო ნემსს, რ-იც აწვება კანს მეტ-ნაკლები ინტენსიურობით.

ალგოლაგნია (ბერძ. lagneia – ავხორუობა) – ფიზ. ტანჯვასთან დაკავშირებული სქესობრივი ავხორუობა. მის აქტიურ ფორმად საღიზმი (იხ.) ითვლება, პასიურ ფორმად-მაზოხიზმი (იხ.).

ალექსია (ბერძ. a-უარყ. ნაწ., ლათ lexia - სიტუა) – კითხვის უნარის/დაკარგება გამოწვეულია თავის ტვინის ზოგიერთი ადგილის დაზიანებით-ავად-ვერ ცნობს ასოებს, სიტუას ვერ აღვენს, (სი-ტყვებისაღმი სიბრძავე) და ტექსტის ვერ კითხულობს. წარმოადგენს ოპტიკური აგნოზიის ერთ-ერთ სახეს. (იხ. აგნოზია).

ალტრუიზმი (ლათ. alter - სხვა) – ხასიათის თვისება, რ-ის მიხედვით სუბს სხვასთან დამოკიდებულებაში, სხვისი ინტერესის თვალსაზრისშე დგება და უპირატესობას მას აკუთვნებს. საწინ. ეგოიზმი (იხ.).

ალფა-ტესტი (Alpha Intelligenz test) – ზოგადი გონიერების (Intelligenz) შემოწმების ტესტი შედგენილი და გამოყენებული ამერიკაში ჯარისკაცების გონიერების დონის შესამოწმებლად პირველი მსოფლიო ომის დროს. ტესტი შემუშავებულია ინგლისურ ენაზე მოლაპარაკეთათვის (იხ. ბეტა ტესტი).

ამბივალენტობა გრძნობის (ლათ. *ambō* – ორივე, *valentia* – ძალა). ცნება შემოტანილია ფსიქიატრ ე. ბლოილერის მიერ ფს-გიაში და ფსიქიატრიაში. ნიშნავს ერთსა და იმავე მთლიან ემოციურ მდგრადარეობაში ურთიერთსაწინააღმდეგოდ მიმართული გრძნობების თანაარსებობას. მაგ., ამბივალენტურია გრძნობა, თუ ერთი და იგივე სავანი, რ-იც ძალიან გიყვარს, ამავე დროს გძულს, გეზიზლება კიდეც. ზრუნვა, ნატურა, ერთგულება, მოჩჩილება და ბევრი სხვა ემოცია ერთსა და იმავე დროს შეიძლება სასიამოვნოც იყოს და უსიამოვნოც; თუმცა, გრძნობის ეს ორმაგობა ერთ მდგომარეობაში განიცდება, მაგრამ ურთიერთობა მათ შორის ისეთია, რომ, როცა ერთი რ-იმე მათგანი წინწამოწეული და აქტუალურია, მეორე იმავე დროს დაჩრდილულია, ან არაცნობიერად განდევნილი და შენილბულია ცნება ა. გ. განსაკუთრებით გამოყენებულია ფსიქოანალიზში. ზ. ფროიდის მოძღვრება არაცნობიერი ფსიქიკური ცხოვრების შესახებ გრძნობის ამბივალენტობის პრინციპზეა აგებული. ზ. ფროიდის აზრით, ამბივალენტურია ბ-ვის გრძნობები მშობლების მიმართ. ა. გ-ის განსაკუთრებით დამახანგროტიკისა და პრიმიტიული აღ-ნის განცდებისათვის (იხ. გრძნობა).

ამბლიოპია (լბერძ. *amblyys* – ბლაგვი, *lops*, *opos* – მხედველობა) - მხედველობის სისუსტე, მხედველობის სიმახვილის დაქვეითება, მხედველობის ველის შევიწროება. ორგანული ცვლილებები არ შეიმჩნევა.

ამბულატორიული ავტომატიზმი – ბინდისებური ცნობიერების თავისებური სახე. ამ დგომარეობაში, რეალურ გარემოს მოწყვეტილი აღ-ნი ასრულებს საკმაოდ, როგორ, გარეგნულად მოწესრიგებულ, მაგრამ სრულიად უმიზნო ქცევას, რაის შესახებ შეძლება არაფერი ახსოვს. ა. ა-ის ფენომენია მაგ., ფუგა: ავად, უეცრად სადღარებული გარბის. გაქცევა ჩვეულებრივ ხანმოკლეა და ავად. სწრაფად მოდის გონის. სხვა შემთხვევაში ავად, საკმაოდ დიდი დროის განმავლობაში ხერიალობს, საათობით მოგზაურობს სხვადასხვა ტრანსპორტით და შეტევის დასრულების შემდეგ ვერ გარკვეული, თუ რატომ მოხვდა ქალაქის ამ უბანში. ა. ა-ის სახედ ითვლება ე. წ. სომნამბულიზმიცა. ავად, ღამით ღრმა ძილის მდგომარეობაში დგება ლოგინიღან, იმეორებს ჩვეულ ავტომატურ ჩვევებს (იცვამს, დაღის, ალაგებს და სხვა). შეძლება ისევ წვება ლოგინში. ა. ა-ის დროს არ აღინიშნება ბინდისები.

ბური ცნობიერებისთვის დამახასიათებელი ჰალუცინაციები, ილუზიები, და აფექტებია გვხვდება უპირატესად ეპილეფსიის შემთხვევაში.

ამენცია (ლათ. amēntia – ცნობიერების შეცვლა) – მწვავე ფსკური მდგომარეობა ბოლვისა და ჰალუცინაციების მოვლენებით. თან ახლავს სხვადასხვა სულიერ აშლილობას. ავადმყოფს დარღვეული აქვს გარემოს მთლიანი აღწმა. ვერ იგებს, რა წდება მის ირგვლივ, მომატებულადად. აგზნებული, გაუგებრად მეტყველებს.

ამიმია (ბერძ. ε ὑαρηγ· θαῖ·, mimeomai – ვბაძავ) – პირი-სახის გამომჩატველი მოძრაობის (გამომეტყველების) ნაწილობრივი. ან් სრული დაკარგვა, არც ერთი სულიერი მოძრაობა (ემოცია) | პირისახეზე არ აღი- ნიშნება. სახე გაშეშებულის შთაბეჭდილებას ტოვებს. ა. | პირისახის კუნ- თების დამბლისა და ცანასთან სხვადასხვა დაავადების შედეგია. ადგი- ლი აქვს ზოგიერთი ფს-კური დაავადების | შემთხვევაშიც

ამნეზია (ბერძ. Amnesia, ε - υαρηγ· θαῖ·, ἀμνεσίς – გახსენება, მო- გონება) – მეხსიერების პათოლოგიის ერთ-ერთი სახე, რ-იც გამოიხა- ტება განცდილი შინაარსების რეტენციისა და რეპროდუქციის უნარის დაკარგვაშია. არსებობს შემდეგი სახის ამნეზიები: ანტეროგრადული – უშუალოდ ტრავმის შემდეგ მომხდარი მოვლენების დავიწყება, | რეტრო- გრადული – იმ მოვლენების დავიწყება, რ-ებიც უშუალოდ უსწრებ: - დნენ წინ ტრავმას ან გულყრას. ეს ა-ები გვხვდება ძირითადად თავის ქალას ტრავმისა და ეპილეფსიური გულყრის შემდეგ. სისტემატური – იმ ფაქტებისა და მოვლენების დავიწყება, რ-ებიც ფს-კურ | ტრავმას- თანაა დაკავშირებული, რ-თა მოგონება მძიმე და მტკიცნეული იქნება სუბ-სთვის. განსაკუთრებით | დამაზ. ისტერიისათვის. პერიოდული ა. ანუ „ალტერნატიული ცნობიერება“ – ავად-ის მეხსიერებიდან სავსებით იკარგება აქამდე შეძენილი ცოდნა და შთაბეჭდილებები. იგი იწყებს ახალ, მეორე ცხოვრებას: იძენს ახალ ცოდნას, ახალ შთაბეჭდილებებს, თითქოს „ახალ პიროვნებად“. გადაიქცევა. დროის გარკვეული პერიო - დის შემდეგ ადრინდელი ცნობიერება აღდგება, მაგრამ „ახალი პიროვ- ნების“ შესახებ სუბ-ს აღარაფერი. არ ახსოვს ეს ციკლი პერიოდუ - ლად მეორდება. ცნობიერების ერთ მდგომარეობაში სუბ-ს არავთარი მოგონება არა აქვს ცნობიერების მეორე მდგომარეობაში განცდილის შესახებ. აღ-ში თითქოს ორი პიროვნება ურთიერთს ენაცვლება იმ - გვარად, რომ ერთმა მეორის შესახებ არაფერი იცის.

პერიოდული ა. | დამაზ. | ისტერიისათვის. ფიქსაციური ა. – დამაზ-

სოვერების უნარის დაკარგვა; .სუბ-ს არაფერო არ ახსოვს ყოველფლო - ურაღ მიმღინარე მოვლენების შესახებ. დამატ. კორსაკოვის სინდრო - მისათვისა, პროგრესიული ა. - სამახ. დამახსოვრების უნარის დაკარგვა და მეხსიერების მარაგის თანდათანობითი გაღარიბება. თანამიმდევრული კანონზომიერებით. პირველ რიგში იკარგება ახლახან განცდილი შთაბეჭდილებები, დავიწყებულია უკანასკნელ: წლებში მომხდარი მოვლენები, უფრო აღრე შეძენილი მარავი მეხსიერებისა საკმაოდ დიდ - სანსაა შენახული; , მესსიერების დაკარგვა უკუშიშართულებით ვითარდება - ახლიდან ძველისაკენ. გვხვდება მოხუცებულობის კუთასუსტობის შემთხვევაში.

ამოკი - მაღაიურ ენაზე ნიშნავს სიშმაგეს, სულიერ დაავადებას; .ავადი ერთბაშად კარგავს ცნობიერებას, იპყრობს მკვლელობის ბრძა სურვილი, აგზნებულია, აგრესიულია, გარბის, ცდილობს მიაყენოს კრილობები. რ-რც სხვას, ისე - თავის თავს. გამოფხიზლების შემდეგ თავისი ქცევა არ ახსოვს.

ამუზია - (ბერძ.) - მუსიკისადმი სიყრუე, ტონების ცნობის უნარის პათოლოგიური დარღვევა. სუბ-ს ესმის ცალკეული ტონები, მაგრამ არ შეუძლია მათი ერთობლიობაში წვდომა. თავს იჩენს ორი სახით: 1. სენსორული ა. - სუბ-ს ჟესმის ტონები, ვერ ამჩნევს მათ თანამიმდევრობას. 2. მოტორული ა. - სუბ- ამჩნევს ტონების თანამიმდევრობას, მაგრამ არ შეუძლია მათი რეპროდუქცია სიკუთარი. ხმით ან ინსტრუმენტზე. წარმოადგენს აგნოზიის ერთ-ერთ სახეს. (იხ. აგნოზია).

ანალგეზია (ბერძ. analgesia - უგრძნობლობა) - მტკიცნეული გალიზიანების მიმართ უგრძნობლობა. შეიძლება წარმოიქმნას ნარკოზის ზეგავლენით ან ზურგის ტეინის ზოგიერთი დაავადების შედეგად, ვითარდება ისტერიისა და ჰიპნოზის დროსაც. ასეთ შემთხვევაში გაღიზიანებისას ტკიცილის განცდა არ ჩნდება, ხოლო შეხების გრძნობა შენარჩუნებულია. მაგა, კრილობა შეიგრძნობა რ-რც შეხება ან ზედაწოლა და არა რ-რც ტკიცილი.

ანალიზატორი - ტერ ა. მეცნიერებაში შემოიტანა ფიზიოლოგი - მა რ. პავლოვმა. აღნიშნავს ფიზიოლ-ში რთულ ნერვულ მექანიზმს აღ- ში და უმაღლესი საფეხურის, ცხოველებში. მისი ფუნქციაა: ორგანიზმშე მოქმედ შინაგან და გარეგან გამლიზიანებელთა დაშლა შემადგენელ ელემენტებად. ორგანიზმს მრავალი ა. აქვს. თითოეული ა. სამი ნაწილისაგან შედგება: 1. პერიფერიული ანუ გამლიზიანებლის მიმღები აპარატი (რეცეპტორი, იხ.). 2. გამტარი ნაწილი ანუ მცრანობიარე (აფერენტული) ნეირონი. | რ-აც აგზნება მიაქვს თავის ტეინში.

ვ. თავის ტკინის ქერქული ცენტრი; ჩ-შიც მოლოგდება აგზინების გამტარი ნეირონი. ქერქულ ცენტრში წარმოშობილი აგზნება საფუძვლად ეღება | გამლი-შიანებლის აღქმას.

ანალიზი (ბერძ. analysis-დაშლა) – ყოველი მეცნ-ული კვლევის აუცილებელი მეთოდია ა. ერთიანს და მთლიანს ყოფს შემადგენელ ნაწილებად, შლის რთულ შემადგენლობას კომპონენტებად, ცნობიერების შინაარსს – ელემენტებად. ა. ხორციელდება ლოგიკური აბსტრ-ის გზით.

1. რთული მოვლენის ელემენტებად დაშლა გულისხმობს – ელემენტებს შორის მსგავსების, განსხვავების და იგივეობის დამყარებას. 2. მოვლენის დაშლა ნაწილებად გულისხმობს მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის დადგენას. 3. რთული ვითარების შემადგენელ ნაწილებად დაშლა-ლოგიკური | მიმართების გათვალისწინებას. ა-ს საწინ. ცნებაა სინთეზი (იხ.). აზროვნების ცოცხალ პროცესში ა. და სინთეზი ურთიერთთან დაგავშირებული პროცესებიდა. ფს-გიაში უფრო თავისებური და სხვანაირია, ვიდრე ფიზ-ურ ან ქიმიურ მეცნიერებებში. ქიმიური ა-ის დროს გამოყოფილი ელემენტი თავისთავად არსებული ცალკე ელემენტია. მაგ., წყლის ელემენტებად დაშლა იძლევა უანგბადსა და წყალბადს, ამა უკვე ჩ-ჩუ მთლიანად გამოყოფილ დამოუკიდებელ ელემენტებს, ჩ-აც ცალკე კურქელშიც კი ვათავსებთ. ფს-გიური ა-ის შედეგად გამოყოფილ ელემენტს კი დამოუკიდებელი არსებობა არ გააჩნია, მისი დაზასტურება შეიძლება მხოლოდ იმ საგნის აღქმაში, ჩ - შიც ის ელემენტად შედის. შეგრძნება, ჩ-ჩც ელემენტარული ფს-კური ფაქტი, აღქმის ანალიზის შედეგად მიიღება და აღქმის გარეშე არ არსებობსა მაგ., ფერის შეგრძნება საგნობრივ შინაარსში გვეძლევა, მაგ-ამ არ არსებობს ნორმალურ პირობებში ისეთი შემთხვევა, რომ ფერი თდესმე რომელიმე საგნის აღქმის გარეშე, ცალკე, ჩ-ჩუ დამოუკიდებელი ფერი, განიცდებოდეს შეგრძნება, ჩ-ჩც აღქმის ელემენტი „კონკრეტულ ცნობიერების შინაარსში თავის განცალკევებული სახით არას-დროს არ გვეძლევა“. (დ. უზნაძე). მაშასადამე, ა. ფს-გიაში ელემენტს ამჩნევს მხოლოდ მთლიანში, მისი გამოყოფა ფაქტიურად „ხე-ლოგიკურ-განყენებული აზროვნების პროცესტია“ (დ. უზნაძე).

ანალიზური ფსიქოლოგია – ზოგადი მნიშვნელობის გამტარი ანალიზის არა ანალიზის კერძო შრიშვა მიმდინარეობს ფს-გიაში ჩ-ის წარმომადგენელია კ. იუნგი, კაშმილტ-კოვარჩიკი, დ. ფ. სტაუტი, უპირ. ზ. ფროიდის ფსიქოანალიზის. არ არსებობს ერთიანი ანალიზური ფსიქოლოგიური თეორია.

ანალოგია (ბერძ. analogos – შესატყვისობა) – მსგავსება, თანხმობა, ერთიანობა მიმართებებისა საგანთა, მოვლენათა და ცნებათა შო-

რისა ა. შეიძლება მონახულ იქნას მოვლენათა შორის ყველგან, მაგრამ შემეცნებითი მნიშვ-ის მქონეა მხოლოდ ა. არსებით ნიშანთა მიხედვით. ა. რ-რც დასკვნის ფორმა გულისხმობს, რომ გარკვეული ნიშნების მიხედვით მსგავსი საგნები შეიძლება მსგავსი იყვნენ სხვა, ჯერ კიდევ შეუმჩნეველი ნიშნების მიხედვითაც ამ გაგებით ა. ფართოდაა გამოყენებული რ-რც ბუნებისმეტყველებაში (ბიოლოგიაში, ასტრონომიაში და სხვა), ისე სოციოლოგიასა და ფს-გიაში. (იხ. ანალოგიით დასკვნის თეორია).

ანალოგიით დასკვნის თეორია— ფს-გიური თეორია, რ-ის თანახმად აღ-ნის განცდების და საერთოდ სხვისი სულიერი ცხოვრების წევდომა და გაგება შეიძლება მხოლოდ საკუთარ განცდებთან ანალოგიის საფუძველზე, მაგ. როცა მწუხარე ვარ-ვტირი; როდესაც ვხუდავ, რომ სხვა ტირის, მცირების საფუძველზე დაგასკვნი, რომ ისიც მწუხარეა. შემეცნების ასეთ მეთოდს ფს-გიაში „ანალოგიით დასკვნის მეთოდი“ ეწოდება.

ანალური ფაზა — (ლათ ანას — ყითი) — ზ. ფროიდის მიერ შე - მოტანილი ტერ. ფს-გიაში გულისხმობს ბ-ვის სექსუალურ განვითარებაში ერთ-ერთ პერიოდს, სახელდობრ, ორალური ფაზის მომდევნო ფაზას, რ-იც გრძელდება 2 წლიდან 3 წლამდე. ბ-ვში ლიბიდოზურ. კმა-ყოფილებას ამ პერიოდში, ფროიდის აზრით, იწვევს დეფეკაციის რეფლექსით გარკვეული აღგილების გაღიზიანება და საჭმლის მონელების ნარჩენი მასისაგან განთავისუფლება. მისი აზრით, ამ აქტიდან ფიქსირდება აგრეთვე სისუფთავის ჩვევის მოთხოვნილება და ხასიათის პედანტური მიღრეკილება (იხ. ორალური ფაზა).

|ანამნეზი (ბერძ. *anamnēsis* — მოვონება) — მედიც-ში ცნობები ავად-ის ცხოვრების შესახებ დაავადებამდე და ავად-ბის განვითარების სურათი. |ა-ს ადგენს ექიმი. იგი საჭიროა დიაგნოზის დასადგენად.

ანართობა (ბერძ. *arthron* — ასო (სხეულის სახსარი)) — , აფაზიის თავისებური ფორმა, მარცვლებისა და სიტყვების არაგამოკვეთილად, დაუნაწევრებლად წარმოთქმა. დაწერილის და გაგონილის გაგება და-ცულია, დარღვეულია საარტიკულაციო აპარატი (ენის, ტუჩების ხორხის კუნთების ფუნქციონაც). იხ. აფაზია.

ანდრომანია (ბერძ. *andros* — მამაკაცი, *mania* — ვნება, გაშმა - გება) — ქალის აწეული სექსუალური მისწრაფება მამაკაცისადმი. სინონიმია ნიმფომანია (იხ.). ცნება შემოტანილია ე. ბლოილერის მიერ.

|ანესთეზია (ბერძ. *anesthesia* — უგრძნობლობა) — სხეულის რ-იმე ნაწილის |ან ორგანოს მგრძნობელობის შესუსტება ან დაკარ-

გვა. ჩვეულებრივად ა-ს მიმართავენ მედიცინაში ქირურგიული ოპერაციის დროს. ა. (უგრძნობლობა) ემოციაში გულისხმობს მგრძნობელობის დაკარგვას სხვისი მღვმმარეობის მიმართ, თანაგრძნობის უნარის უქონლობას.

ანთროპოლოგია (ბერძ. *anthrōpos* – ადამიანი, *logos* – მოძღვრება) – ბუნების მეტყველური მეცნ. ად-ნის რასების შესახებ, შეისწავლის მის ბიოლოგიურ რაობას, წარმოშობას, ევოლუციას. ის განი-მარტება, რ-რც „ზოგადი შედარებითი მეცნიერება ადამიანის შესახებ“.

ანთროპომეტრია (ბერძ. *anthrōpos* – ადამიანი და *metreō* – კზოუმავ) – ად-ნის სხეულის და მისი ნაწილების გაზომვის მეთოდი. გამოიყენება ანთროპოლოგიაში და მედიც-ში.

ანთროპომორფიზმი (ბერძ. *anthrōpos* და *morphē* – ფორმა) – ადამიანური თვისებების მიწურა ბუნების მოვლენებისათვის, საგნების-თვის; კერძოდ, ფს-გიაში ნიშნავს ად-ნის ფს-კური თვისებების (კრძნობის, აზრის, მისწრაფების) გაღატანას ცხოველებზე. რ-რც ცხოველის ფსიქიკის და ქცევის შესწავლის მეცნ-ული მეთოდი იგი უვარვისია.

ანთროპოცენტრიზმი, ანთროპოცენტრული – მსოფლმხედველობა, შეხედულება, რ-ის თანახმად ადამიანია მსოფლიო შემოქმედების ცენტრი, მისი საბოლოო მიზანი და, ყველაფერი, რაც კი ხდება მსოფლიოში, ადამიანისკენ არის მიმართული.

ანიმალიზმი – (ლათ. *animal* ცხოველი) – შეხედულება, რ-აც ცხოველური თვისებები გადააქვს ად-ნის ფს-კაზე. საპირ-ა ანთროპომორფიზმი (იხ.).

ანიმიზმი (ლათ. *anima* – სული) – 1. ბუნების მოვლენების სულისე მქონედ მიჩნევა; რწმენა, რომ ყოველ საგანს აქვს თავისი საკუთარი სული. ანიმისტური შეხედულება დამახ. პირველყოფილი და, საერთოდ, პრიმიტიული ხალხებისათვის, გვხვდება ზოგიერთ რელიგიურ მოძღვრებაშიც. 2. ე. ბ. ტაილორის შეხედულებით ა. კულტურულ-ანთროპოლოგიური ცნებაა და აღნიშნავს პირველყოფილი ად-ნის ანთროპომორფისტულ შეხედულებებს (იხ. ანთროპომორფიზმი). ვა უ. პიაუეს გამოკვლევების მიხედვით, ა. ბ-ვის ონტოგენეზურ განვითარებაში წარმოადგენს ერთ-ერთ გარდამავალ საფეხურს.

ანდეტური მეთოდი (ფრანგ. *enquête* – გამოკითხვის ფურცელი) – ად-ნთა გარკვეული ჯგუფის წერილობითი ან ზეპირი გამოკითხვა წინასწარ შემუშავებული კითხვარის საშუალებით. მიზნად ისახავს მასობრივი სტატისტიკური მასალის დაგროვებას რამე ფს-გიური ამოცანის გადასაწყვეტად. ფს-გიის ერთ-ერთი დამხმარე მეთოდია. გამოიყენება მხოლოდ ზოგიერთი საკითხის შესასწავლად, სხვადასხვა ასაკის

ბ-ვთა იდეალურისა და ინტერესების საკვლევად და სხვ. ა. მ-ით შედა-
რებით ფართოდ სარგებლობენ ფს-გიური მეცნიერების პრაქტიკულ-გა-
მოყენებით დარგში. პირველად გამოიყენეს ინგლისში და ამჟამად გან-
საკუთრებით გავრცელებულია ამერიკაში საზოგადოებრივ შეხედულება-
თა გამოკვლევის მიზნით (იხ. „ საზოგადოებრივი აზრის გამოკვლევა“).

ანომალიური ბავშვი (ბერძ. anomalia – არაერთიანობა, არამსგავ -
სება, არაორმალობა,) ბ-ვი, რ-აც აქვს ფს-კური ან ფიზ. დეფექტი.

ანომალია ორი სახისაა: შეძენილი და თანდაყოლილი. თანდაყო-
ლილი ანომალია გამოწვეულია ან მემკვიდრეობითი ფაქტორებით ან
ემბრიონზე უარყოფითი ქიმიური, მექანიკური და ტემპერატურული ზე-
გავლენით (ინტოქსიკაცია, ტრავმა, გაციება). შეძენილი ანომალია ძი-
რითადად გამოწვეულია ადრიან ბ-ვობაში (დაბადებიდან პირველი 2–3
წელი) გადატანილი მძიმე დაავადებით (ეპიდემიური მენინგიტი, პოლი-
ომიელოტი, წითელა, ქუნთრუშა და სხვ). ა. ბ. საქიროებს საგანგებო
სწავლა-აღზრდას სეუციალურ დაწესებულებაში.

ა. ბ-ვების ძირითადი ჯგუფები: 1. ბ-ვები სმენის დეფექტებით
(ყრუ-მუნჯები, გვიან დაყრუებულნი, სუსტი სმენის ბ-ვები); 2. ბ-ვე-
ბი მხედველობის დეფექტით (უსინათლონი, სუსტად მხედველი); 3. ყრუ-
მუნჯ-უსინათლონი; 4. გონებრივად ჩამორჩენილი (დებილი, იშბეცილი,
იღიორტი); 5. მეტყველების მძიმე დარღვევით (აღალია, აფაზია, დიჭირ-
თრია, ენაბლუობა).

ა. ბ-ვის სწავლა-აღზრდა წარმოებს მათი გონებრივი და ფიზ.
დეფექტის თავისებურებათა შესატყვისად, სპეციალურად ორგანიზებულ,
პირობებში. ცნობილია ასურობი შემთხვევა, როცა ა. ბ-ვმა (გონებრივად
სუსტი ბ-ვის გარდა) მიაღწია განეითარების მაღალ დონეს, დაეუფ-
ლა მეცნ-ულ ცოდნას და გახდა საზოგადოებრივად სასარგებლო აღნი-
მაგ., ყრუ-მუნჯ-ბრმა ამერიკელმა ელენ კულერმა (დ. შეტ) დაამთავრა
უნივერსიტეტი და მიიღო სამეცნიერო ხარისხი. ყრუ-მუნჯ-ბრმა ლაუ-
რა ბრიჯმენი (1829– ჟენ, ამერიკა) დაეუფლა წერა-კოთხვას და მიაღწია
გონებრივი განეითარების მაღალ დონეს. ჩვენში ცნობილია ოლღა იგა-
ნეს ასული სკორონდოვა (დ. 1914), ადრეულ ბავშვობაში დაკარგა
სმენა და მხედველობა და ჩქარა. შემდეგ – მეტყველებისაკენ სწავლობდა
ხარკოვში, უსინათლო და ყრუ-მუნჯ ბავშვთა სკოლა-კლინიკაში. მიი-
ღო უმაღლესი განათლება, დაიცვა პედ. მეცნ. ხარისხი, ეწევა მეც-
ნიერულ და საზოგადოებრივ მუშაობას.

ანორქესია (ბერძ. ἀνορχής – ὄρεξις – მაღა) – კამის მა-
ღის უქონლობა, ითვალისწილება ან ნევროზულ, ან ფსიქოსომატურ სიმპტო-

მად. რ-იც ჩემიც არა, დამახასიათებელია ბ-ვობის ასაკისათვის და
ჟუბერტატული პერიოდისთვის.

ანოსტია (ბერძ: an-უარყ. ნაწ. თათო - სუნი) – სუნის შეგ -
რძნების უქონლობა.

„ან სულ, ან არაფრის კანონი“ – ფიზიოლ-ის კანონი, რ-იც
შეიმჩნევა გალიზიანებისა და აგზნების ურთიერთდამოკიდებულებაში.
თანაბმად ამ კანონისა, ქვეზლურბლული გამლიზიანებელი არ იწვევს
ცოცხალ უჯრედში აგზნებას („არაფერო“), მაგრამ როდესაც გამლი -
ზიანებელი ზლურბლურია ან ზეზლურბლური, მაშინ აგზნების სიძ -
ლიერე მაქსიმალურია („სულ“); ე. ი. ცოცხალი უჯრედი გალიზიანებ
ას თუ უპასუხებს, მთელი თავისი ენერგიით უპასურებს და არა ნაწილო
ბრიუ.

„ან სულ, ან არაფრის კანონი“ თითქოს წინააღმდეგობაშია
ვებერ ფეხნერის კანონთან, რაღაც ეს უკანასკნელი გულისხმობს, რომ
გალიზიანების ინტენსიურობის მატების კვალობაზე, გარკვეული წე -
სით, მატულობს აგზნების ინტენსიურობაც და, მაშასადამე. სათანა -
დო შეგრძნებაც. მაგრამ ეს წინააღმდეგობა მოჩერენებითია საქმე
ისაა, რომ ყოველი ნერეის ან კუნთის ლერო შედგება მრავალი ბოჭ -
კოსაგან. როდესაც გალიზიანება ზლურბლურია ან ზეზლურბლური, მა -
შინ ყველა ბოჭკო კი არ აღიგზნება, არამედ მხოლოდ ზოგიერთი „ან
ან სულ, ან არაფრის კანონი“ ვრცელდება ერთ ნერვულ ან კუნ -
თურ ბოჭკოებზე. თუ ბოჭკო აღიგზნო, ის მთელი თავისი მარაგით
აღიგზნება როდესაც გალიზიანება მატულობს, მაშინ ბოჭკოების მე -
ტი რაოდენობა აღიგზნება. ამიტომ საერთო ეფექტიც უფრო დიდია.
ამით გასაგები ხდება ვებერ-ფეხნერის კანონიც. რ-იც გულისხმობს,
რომ მოქმედი გალიზიანების ინტენსიურობის ზრდის შედეგად, გარ -
კვეული წესით მატულობს შეგრძნებაც.

|ანტაგონისტური ფერები (ბერძ. ამაგრისისტეს – შეურიგებლად
დაპირ-ლი) – ორი ისეთი სპექტრალური ფერი, რ-თა შეჩევა იძლევა
რეს ფერს, მაგრა, წითელი-მწევანე, ყვითელი-ლურჯი. სტეანაირად
მათ უწოდებუნ. შემავსებელ (კომპლემენტურ), კონტრასტულ ფერებს
(იხ. ფერთა შეჩევის კანონი).

ანტიპათია ბერძ. სისირასის უარყოფითი ემოციური განწყობილება
/სიძულვილი, ზიზლი/ ვინმეს ან რაიმეს მიმართ. საპირ. სიმპათია /იხ. /.

| ანტიციპაცია (ლათ *anticipatio* განკურება) 1. წინასწარი გამოცნობა ანუ პროსპექტული ხედვა იმისა, რაც შემდგომ უნდა მოხდეს. 2. აზროვნების ფს-გიაში მიღებული იყო ცნება „ანტიციპაციური სქემა“, რ-იც დასმული ამოცანის სახით ასრულებს აზროვნების პროცესში „დეტერმინაციის“ ოოლს. ცნობიერების მდგომარეობა (*bewusstseinslage*) რ-იც აზროვნების პროცესში ჩნდება და როგორც ერთგვარი წინასწარი გადაწყვეტილება პრობლემისა განსაზღვრავს აზროვნების მიმართულებას (იხ. ვიურცბურგის სკოლა).

აპათია (ბერძ. *apatheia* – უგრძნობლობა) – ისეთი სულიერი მდგომარეობა ანუ განწყობილება, როცა ად-ნი მოღუნებულია, სრულებით გულგრილი, უემოციო, გარემოს ზემოქმედებაზე არ ამჟღავნებს არც სიამოვნების, არც უსიამოვნების გრძნობას, ‖მოკლებულია‖ გარემოსაღმი ინტერესს. ა. შეიძლება წარმოიშვას გადაღლის შედეგად. ეს ნორმა-ლურია და ჩქარა გაივლის; მაგრამ შეიძლება ა. იყოს ქარაქტეროლოგიური ნიშანი, ე. ი. ხასიათის, ტემპერამენტის გამოვლინება. ა. შეიძლება იყოს აგრეთვე ფიზ. ან ფს-კური დაავალების ნიშანი, რ-იც საგანგებო მკურნალობას საჭიროებს.

აპერცეფცია (ლათ. *ad - tamen* და *perceptio* – აღწმა) – ფს-გიაში ნიშნავს: ცნობიერების აქტიურ მოქმედებას, მოაწესრიგოს ახალი გრძნობადი შინაარსი, მოაქციოს ის ცნობიერების ნათელ ველში, განასხვაოს უკვე მანამდე ცნობილი ფს-კური შინაარსებისაგან, ან მიაკუთვნოს რომელიმე მათგანს. ამ გაგებით. ა. საფუძვლად უდევს აზროვნების პროცესებს.

ტერ. ა. პირველად შემოიტანა ფილოს-ში გ. ვ. ლაიბნიცმა. იგი განასხვავებდა „მცირე აღწმას“ (*petite perceptions*), რ-რც არაცნობიერ აღწმას, აპერცეფციისაგან, რ-რც | ცნობიერი აღწმისაგან ა-დ იგი თვლიდა ისეთ ფს-კურ პროცესს, რ-ის საშუალებითაც არაცნობიერი, ბნელი, ბუნდოვანი წარმოდგენა აღწევს ცნობიერებას და იქცევა ნათელ. და გამოკვეთილ წარმოდგენად. ი. კანტმა საის სხვა გაგება მისცა: იგი | განასხვავებდა . ორგვარ ა-ას – ფს-გიურს, ანუ ემპირიულს და ტრანსცენდენტალურს, ემპირიულ ა-დ იგი თვლიდა ცნობიერებას თავისი ცვალებადი შინაარსებით; ტრანსცენდენტალურ ა-დ კი წმინდა, კონსტანტურ, სინთეზურ და აქტიურ „მე“-ს, რ-იც მოცემულ გრძნობად მრავალსახეობას ცნებაში აერთიანებს.

ფს-გიაში ა-ის ცნება შემოიტანა ი. ფუ ჰ ე რ ბ ა ჭ რ მ ა.

მისი აზრით, ა. არის ახალი გრძნობადი შინაარსების, აღვმების და წარმოდგენების გადამუშავება ცნობიერებაში ძველი წარმოდგენების საფუძველზე. ამ ძველ წარმოდგენებს ის უწოდებდა „გამააპერცეფცი-რებელ“ წარმოდგენებს, ანუ „აპერცეფციულ მასას“.

ვ. ვუნდტი აპერცეფციის ცნებას მკიდროდ „უკავშირებდა“ უურადლებას; მისი აზრით ა. ის ცალკეული ფს-კური აქტივობის უნარია, რიც ამა თუ იმ ფს-კურ შინაარსს სრულ გარკვეულობას ანიჭებს. მაშასადამე, ვ. ვუნდტის მიხედვით, ა. ეწოდება ყოველი ფს-კური შინაარსის ნათელ წვდომას. |თანახმად ამისა ყველა სახის მაღალი შემცენებით ფორმა ა-ის პრინციპს ეყრდნობა; ივი მკიდროდად დაკავშირებული მდგომარეობასთან, რ-აც უურადლება ეწოდება – ივი უურადლებითა და ნებელობით აღმეცდილი ფს-კური მოქმედებაა, ამრიგად, ა. აზროვნების პროცესის აქტიური მხარეა და საპირისპირო ცნებაა პერცეფციისა ეს უკანასკნელი ვ. ვუნდტის აზრით, შინაარსების ისეთი წვდომაა, რ-იც მოკლებულია უურადლების თანმხლებ მდგომარეობას, ა-ის ამ ნაირნაირ/გაგებათაგან შეცნიერებას შემორჩა უფრო შეტად და განსაზღვრული მნიშვ. ჰერბარტისებური კონცეფციია („აპერცეფციული მასა“), რ-იც განსაკუთრებით პედ-შია გავრცელებული.

აპერცეფციული ფსიკოლოგია – ეყრდნობა ვ. ვუნდტის ფს-გიურ შოძლვებას, რ-ის თანახმად ფს-კური პროცესების მიმდინარეობას საფუძვლად უდევს აპერცეფცია, რ-რც ნებელობის აქტი. ამით ვ. ვუნდტი ა. ფს დაუპირისილა ასოციაციურ ფს-გიას.

აპერცენციური ქცევა (გერმ. appetenzverhalten, ინგლ. appetitive behaviour, ლათ. appetentia – სურვილი, ლტოლვა, სწრაფვა) – ვიწრო შინშვ. ეწოდება: მიზანშეწონილ ანსტინჯურ მოქმედებას, რ-იც რაიმე შოთბოვნილების დაკმაყოფილების საბოლოო მიზნისაკენ არის მიმართული.

აპოსტერიორი (ლათ. a posteriori შემდეგი, მომდევნო) – ფილოს. ტერმინი, ნიშნავს ცნებას, მსჯელობას, დებულებას, რ-ლიც ემპირიულად ცდისეული მონაცემების საფუძველზეა მიღებული. საპირის. აპრიორი (იხ).

აპრაქსია (ბერძ. apraxia, ა. -უარყ. ნაწილ., praxis – მოქმედება, -მოძრაობის ნებისმიერი შესრულების უნარის დაკარგვა; ცნობილია უემდეგი შემთხვევები; 1) ავად, საკიროებისამებრ ენას თავისუფლად ამოძრავებს, თვალებს ხუჭავს – აღებს, ტანისამოსს იცვამს, ლილებს იზნევს – იხსნის, კოვზით ჭამს და სხვა, მაგრამ იმავე მოძრაობებს სხვისი დავალებით ვერ ასრულებს. 2. იდეატორული ა.: ავად კარგად ასრულებს |როგორი მოძრაობის შემადგენელ ნაწილობრივ აქტებს, მაგრამ თანა-

მისდევებისას კური იციას, ერთმანეთში უჩევს მთა და მოლიან ხაულს: მაქმდედრობის ეტა ასრულებს, ასეთ დღისას დაზღვეული აჭავს მოქმედების ფორმებით (პ. ლიმანი). - ას სიტყვებით უდევს სიგნალების გერმელი ან ალიზისა და სინთეზის დაზღვებით ტერიტორიაზე სათანადო ნაშროვების დაზიანების გამო. სითანადო პეტრუსი ლონისძიებით! შესაბუთ ხდება, დაზღვეული მოქმედების აღდგენა და განვითარება.

ამრითად (ლითა ბრიტი - წინა უალტენი) - ფრენს ტეტ. ნიშნავს ცრისულებინასაც, ცრისაგან დამოუკიდებელ ცნების, სსჯელბას, დეპულებას, რ-იკ გამოუვანილია შემინდი კონკრეტისაგან და არა მილებული ემპირიოლან (ი. კანტი). საბოლოო დოსტერნი (იბ).

ახალგაზრდობადი აღწევა (გური. ახალგაზრდობის მიმოხილვა-ASTP. ინგლისური ცოდნის მიზანის დანართის განვითარების აღმნიშვნელი ტერმინი. პარალელური მიხედვით ა- ა. ნიშნავს სუბის შეუქ დროით და საკრიკო დაშორებულ მოვლენით და ხაგანთ აღწევას. გარესამყაროდან ინდუსტრიალის მიღების არა გრძნობის ორგანობების გშით (რეცეპტორებით), არამედ სასამართლო ისეთი კულტურული წინაგენისა, ნათელზედა, მკონსონის, „ორეულის ბილეთ“ (გარიბე; Geistes) და სხვა. ა. გავრცელებული განსაკუთრებით პორადეს-ვის სამ სფეროში: ტელეპათია, ტელესოფეზია, პრეკონიცია (იბ.). კურტა ა. ი. ი. რინგი კოორდინაციაზე უკავშირული ფასურის საგნად აქცია სკა-და, ეფუძნა ამ ცნებაში მის მიერ ნაგვაზებმებრ ფუნქციები ექსპერტის სამარტინო (ESP ერტების ტესტი, 1930, აღმარტი).

ა. ა. -ის არსებობის ნიდლი ისაა, რომ მის იდეა უკუკელი აღწევა-რისათვის აუკიდებებული პოზიციების კრიტიკული. ამ კუნძულის მეტ-ული მიღები მიუტვის მეტებებულია. უკანასკნელ ბერიოდში გამოიყენებულია დაუტექნიკების მას სხვა სახელი, მაგ., ბილინგუალური, დისკრიმინირებულია და სხვა.

ათავეცალსამინო განკუდა ანუ არათვალსამინო შინაგანსები - აზროვნების პრიცესი ან იმაგიტურება მშობლიურ დეალისტინო შინაორ-სებით: შეგრძნების, აღწმის და მათი რეპროცესურული სახეებით, ანუ წარმოდგენებით. ექსპერტი - ად დადასტურებულია, რომ აზროვნების პრიცესში გარდა ამ თვითსამინო შინაგანსებითა კიდევ განკუდება შა-ლიც ისეთი. რაც კრიტიკულ რამელობას შემდებულია და იძირული იყო. არათვალსამინო განკუდა ექსპერტის პრიცესშით. ა. კ-ის ცტ-ები ცა-დნას ანუ აზრის უწიდევებრ. ა. კ-ის არსებობა. აზროვნების პრიცეს-ში, პრიცესულ დადასტურულა და იღინდება „კუურუსტურუს“. უს კუური სკოლას ექსპერტებ გამოიყვანებაში. რ-იკ ა. კოლექტურ ხელმისამართია, (ის კუურუსტურუს სკოლა).

არაპირდაპირი თვითდაკვირვების მეთოდი – თვითდაკვირვება, რ- აც ექსპერიმენტატორის დავალებით თავის თავზე აწარმოებს კა, რ-ის შონაცემებით სარგებლობს ფს-ვი მკვლევარია, საპირა-პირდაპირი თვით-დაკვირვება, როდესაც ფს-ვიურ დაკვირვებას თვითონ მკვლევარი თა-ვის თავზე აწარმოებს (იხ. თვითდაკვირვება)。

არაპირდაპირი მხედველობა – მხედველობა, რ-იც ხორციელდება თვალის ბაღურის პერიფერიული ნაწილების საშუალებით, ამიტომ მას სხვანაირად პერიფერიული მხედველობა ეწოდება. საპირა ცენტრალური ანუ პირდაპირი მხედველობა, რ-იც ხორციელდება ბაღურის „ყვითელი ლაქისა“ და მისი ცენტრალური ფოსოს საშუალებით.

არარეალიზებული განწყობა – ტერმინი და უზნაძის განწყობის თეორიაში. ნიშნავს განწყობას, რ-იც სუბ-ს შეუმუშავდა და გაუფიქ-სირდა, მაგრამ გარკვეული პირობების გამო სათანადო ქცევის სახით ერ გამოვლინდა.

არასოდეს არნახულის ილუზია. (ფრანგ. illusion du jamais vu)
იხ. უკეთ ნახულის ილუზია.

არასპეციალური ფერები იხ. ფერთა შეგრძნება.

არაცნობიერი (გერმ. Unbelebtes) – ცნობიერების საპირა ცნე-ბა. ჩვეულებრივი გაგებით ნიშნავს შეუგნებელ მოქმედებას, როგა ს. არა აქეს გათვალისწინებული თავისი მოქმედების მიზანი, განხორ-ციელების საშუალებები და მოსალოდნელი შედეგები.

რ-რც ფს-ვიური ცნება, ა. გულისხმობს ისეთი ფს-კური მოვლე-სების, არსებობას რ-ებსაც ცნობიერება აკლია, სუბ-ის მიერ არ განიც-დება და, მაშასადამე, ცნობიერების გარეშე მიმღინარეობენ. მაგა, ამ მოძღვრების თანახმად, აღჭმა, წარმოდგენა, მსჯელობა, დასკვნა, ემო-ცია, სურვილი, მისწრაფება და სხვა, არსებობენ არა მარტო რ-რც, ცნობიერი მოვლენები, არამედ, აგრეთვე ა. სახითაც (გ. ჭ. ფეხნერი პ. ქელმკოლცი, ი. ფ. პერბაზტი, ედ. ჰარტმანი, ზ. ფროიდი და სხვე-ბი).

ფს-გიაში ა-ის ცნება შემოტანილ იქნა ცნობიერ მოვლენათა ახსნის მიზნით. როგო ფს-ვიური ფაქტების გაგება მოითხოვს ცნობიე-რების, ელიფან გასვლას და სხვა ისეთი ფაქტორის მოძებნას. რ-იც შეიძლება ცნობიერებას მოქლებული იყოს, მაგრამ ფს-კურის ახსნის მოთხოვნას აკმაყოფილებდეს. ფს-გიაში ცნობილი თეორიები ა. ფს-კუ-რის არსებობის შესახებ არსებითად იდეალისტური ფილოს-დან მომღინ-ნარეობენ და ამიტომ პოზიტიურ-შეცნ-ულ ლირებულებას მოქლებული არიან.

ა. შეცნ-ული კვლევის საგნად ზ. ფროიდმა აქცია. ა-ის შეცნ-ულ-

აღ შემეცნების პრობლემა პირველად მან დააყენა, სპეციფიკა ფრთიდის ა-ისა ის არის, რომ, მისი აზრით, ყოველი ცნობიერი განცდა შეიძლება ა. გახდეს და პირიქითა.

ზა ფრთიდის კონცეფციით ა ფსიქიკა ჩნდება სექსუალური შინაარსის წარმოდგენების ცნობიერებიდან განლევნის შედეგად. მაგრამ განლევნილი შინაარსი სუბ-სათვის უშედეგოდ არ იკარგება, იგი აგრძელებს არსებობას ახლა უკვე, რ-რც ა. და ზემოქმედებს სუბ-ის ფს-კაზე შემაწუხებლად და იწვევს მასში | ნევროზულ მდგომარეობასა ამ აზრით, ა ფს-კური მრვლენების მარეგულირებული ფაქტორია (იხ. ფსიქოანალიზი).

ა-ის ცნობიერ ფს-კურზე ზემოქმედების მეცნ-ული დასაბუთების ახალი ცდა მოცემულია ქართველი ფს-ების და უზნაძის განწყობის თეორიაში. ამ თეორიის თანახმად ა. განწყობა ეჭვმიუტანელი სინამდვილეა, მაგრამ იგი არსებობს არა. რ-რც ცალკეული კონკრეტული ფსიკიკური შინაარსი — ა. აღქმის, წარმოდგენის თუ აზროვნების სახით, როგორც ამას ფრთიდი ფიქრობლა-არამედ რ-რც მთლიანი სუბ-ის „მზაობა“ ანუ განწყობა გარკვეული | აქტივობისადმი. ზა ფრთიდის ე. წ.

„კომპლექსები“ რ-ებიც ფარულად ზემოქმედებენ სუბ-ზე და მუდამ კონფლიქტში დგანან სუბ-ის ცნობიერ ცხოვრებასთან, და უზნაძის თეორიით, სუბ-ის არარეალიზებული ფიქსირებული | განწყობებია. მაგრამ ასეთი არარეალიზებული განწყობები პიროვნებაში მოცემულია გამონაკლისის სახით. ჩვეულებრივ განწყობა არ იმყოფება სუბ-ის ცნობიერ ცხოვრებასთან კონფლიქტურ მიმართებაში, | არამედ საფუძვლად უდევს ფს-კის მთელ მუშაობას და არეგულირებს მის მიზანშეწონილ დამოკიდებულებას გარემოსთან.

არითმომანია — „აკვიატებული მდგომარეობის“ ერთ-ერთი სახე, სუბ- ითვლის ყოველ | საგანს, რ-აც კი აღიქვამს, არ შეუძლია დაძლიოს ეს მიღრეკილება, თუმცა მას ძალიან აწუხებს და უნდა თავიდან მოიცილოს. (იხ. აკვიატებული მდგომარეობა).

არისტოტელეს ილუზია — ილუზიის ერთ-ერთი სახე, თუ საჩვენებელ და შუა თითებს გადავაჯვარედინებთ და მათ შორის პატარა მრგვალ საგანს მოვაქცევთ და სწრაფად ვამოძრავებთ მას ამ ორ თითს შორის, მივიღებთ ილუზიურ შთაბეჭდილებას, თითქოს ორ საგანს ვე-ხებოდეთ. ეს ილუზია პირველად | შეამჩნია არისტოტელემ.

არტიფიციალიზმი (ლათ. artifex- ხელოვანი, ლატატი, შემოქმედი) — შემოტანილია ბ-ვის ფს-გიაში უ. პიაუეს მიერ, აღნიშნავს: ბ-ვის მსოფლმჩედველობისათვის დამახასიათებელ ტენდენციას განიხილოს ბუნების ყოველი მოვლენა, რ-რც აღ-ნის მოქმედების პროდუქტია მაგ,

„მცენარე | იფურჩქნება;“ იმიტომ, რომ დედა აიძულებს მას გაიფურჩქ - ნოს“. მიზეზ-შეღეგობრივი კავშირი ბ-ვს წარმოდგენილი აქვს, რ-რც კეთების პროდუქტი.

არქაული ფსიქიკა (ბერძ. archaios პირველსაწყისი, ოველი) – ფს-კა, რ-ის არსებით ნიშანს ისეთი პრიმიტიული განცდები შეადგენს, რა ბიც ღიაში აღ-ნის განვითარების დასაწყისი საფეხურებისათვის გადმონაშ-თის სახით მას ვხვდებით მალალ კულტურულ დონეზედაც. მაგა ცრუ - მორწმუნეობა, სულების, მოჩვენებების, დემონების არსებობის რწმენა.

არქეტიპი (ბერძ. archaios -თავდაპირველი, typos - ხატი, ტიპი).

კ. იუნგის მიხედვით: პირველსახე, თავდაპირველი წარმოდგენის ხატე-ბი, დასაბამის, საწყისის სახეები; იგულისხმება განცდის ის | სახეები. და წარმოდგენები, რ-ებიც | წარმოკმნენ | უხსოვარი დროის დასაწყისში, ად-ნთა იმ დროის წინაპრებში, როდესაც ახლად იდგამდა ფეხს პირ - ველყოფილი კულტურა, იღვიძებდა ცნობიერება, ცხოველებზე, ად-ნებზე, მოქმედ ძალებზე ისახებოდა პირველი წარმოდგენების წარმოდგენა-ხატები იმავე შინაარსით გადადიოდა თაობიდან თაობაში და „კოლექ-ტიური წარმოდგენის“ პროცესტად იქცეოდა (იხ. „კოლექტიური წარ-მოდგენა“). მზაობის ან | ინსტრუქტის სახით ისინი მოქმედებენ ყოველი ხალხის და ყოველი დროს ად-ნებში: ცხადდებიან სიზმარში ან | მთვლე-მარე მდგომარეობაში, გადადიან შემოქმედებაში, რ-რც მითოური მო-ტივები, ზღაპრების პერსონაჟები, ერთყმიან რელიგიურ შეხედულებებს და ამ სახით კვლავ და კვლავ ცხადდება და ცოცხლობს გარდასული და მივიწყებული ისტორიული ფენა და კულტურის პირველი საფეხური, და | მეორედება დაუსრულებლად ამ უხსოვარი ეპოქის ად-ნში წარმოქმნილი | სილრიმითი შინაარსი თავისი პირველყოფილი „არქეტიპული“ სახეებით.

ასაკი 1. ორგანიზმის სიცოცხლის ხანგრძლივობა გაჩენიდან არ-სებობის ნებისმიერ მომენტამდე. იზომება წლებით, თვეებით, | დღეებ-ით და სწვა. ამას ეწოდება „ქრონოლოგიური ა.“ განვითარების თვალ-საზრისით ა. გულისხმობს აგრეთვე პერიოდს, რ-იც შეიძლება ერთ ან რამდენიმე ქრონოლოგიურ ა-ს შეიცავდეს, მაგა, „სკოლის წინარე“ ა. (4-7 წწ.), „პირველი სასკოლო ასაკი“, (7-12 წწ.) და სწვა. ქრონ-ლოგიურ | ას უწოდებენ აგრეთვე „ბიოლოგიურ“ ა-ს (იხ. ასაკობრივი განვითარების პერიოდიზაცია). ფს-გიაში შემოლებულია ქრონოლოგი-ური ასაკისაგან განსხვავებით, „გონებრივი ასაკის“ ცნება, რ-იც ასა-ხავს გონებრივი განვითარების დონეს.

| ასაკობრივი გარემო – ცნება ა. გ. მეცნ-ში შემოტანილია დაუზ-ნაძის მიერ, ეხება შინაგანისა (მემკვიდრეობით მოცემულს) და გარე-მო პირობების ურთიერთობის საკითხს ბ-ვის განვითარების პროცესში.

ა. გ-ს თანახმად ბ-ვის შინაგანი ძალების, უზარების განვითარება დამოკიდე - ბულია შესაფერის გარემოზე, რომ ყოველ ასაკს თავისი სპეციფიკუ - რი ა. გ. შეესატყვისება. მაგრამ „გარემოს“ ცნებაში ის გულისხმობს არა ყველა იმ გამღიზიანებელს, რ-იც ფიზ. გარემოშია მოტემული, არა - მედ მხოლოდ ისეთს, რ-იც შეესატყვისება ბ-ვის შინაგან ძალებს და წარმოადგენს განვითარების სტიმულსა და აუცილებელ პირობას.

ა. გ. ჟარიმდება სოუ წრის მიერდა სოუ კულტურის საგანგებო მზრუნ - ველობის საგანს შეადგენს. „ბ-ვის ძალთა განვითარება, ერთი მხრით, გასზე მოქმედ ა. გ-ზეა დამოკიდებული, ხოლო, მეორე მხრით, პირი - ქით, თვითონ ა. გ-ს შინაარსი ბ-ვის ძალთა განვითარების შესაძლებ - ლობებით განისაზღვრება“ (დ. უზნაძე).

ასაკობრივი განვითარების პერიოდიზაცია – ბ-ვის ფს-გიაში ცნო - ბილია ბ-ვის განვითარების პერიოდებად დაყოფის რამდენიმე ცდა. ზო - გი ავტორი (მაგ., შტრაცი) პერიოდიზაციის საფუძვლად იღებს ფიზ. ორგანიზმის ზრდის ფაქტორებს და გამოყოფს ოთხ ძირითად პერიოდს: 1. ძუძუს ხანა – ერთ წლამდე; 2. ნეიტრალური, „უსკესო“ ბ-ვობის ხანა – 7 წლამდე; 3. მეორე ბ-ვობის ხანა – სქესობრივ მომწიფებამ - დე და 4. სქესობრივი მომწიფების, პუბერტატის ხანა 3. ბლონსკი ა. გ-ის პერიოდიზაციას საფუძვლად უდებს კბილების ამოსვლას და ცელას: 1. ბ-ვის მუცელად ყოფნის პერიოდი; 2. უკბოლო ბ-ვობის პერიოდი; → ერთ წლამდე; 3. საჩევევე კბილების ხანა. 4-7 წლამდე; 4. მუდმივი კბი - ლების ხანა. შედერნი ორ დიდ პერიოდს განასხვავებს: ბ-ვობის ხანას პუ - ბერტატამდე და პუბერტატის ხანას. ცალმხრივ პრინციპზე, მხოლოდ ფიზ. ნიშანზე აგებული პერიოდიზაციები ვერ იძლევა ფს-კური განვითარების სრულ სურათს. საქმის ეითარებას უფრო ასახავს და უზნაძის მიერ დად - გენილი კლასიფიკაცია, რ-იც ემყარება ბიოლოგიურ და სოც. ფაქტორთა ერთიანობის პრინციპს ამ პრინციპის მიხედვით მან გამოკვლ: 1. ბ-ვის უდედის მუცელად ყოფნის“ ! ხსნა – ჩასახვის შომენტურამ დაბადებამდე: 2. ახალდაბადებულობის, ხსნა – დაბადებილამ ერთო-ორთო თვე; 3. ძუძუს ბ-ვო - ბის ხანა – მესამე თავიდან მეორე წლამდე; 4. სკოლის წინარე ასაკის წინა პერიოდი-2 წლიდან 4 წლამდე; 5. სკოლის წინარე ასაკი – 4 წ-დან -7 წლამდე; 6. პირველი სასკოლო ასაკი – 7 – 12 წლამდე; 7. მეორე სასკოლო ასაკი – 12-17 წ-ამდე.

ფს-გიაში მიღებულია აგრეთვე დაყოფა: 10-დან 12 წ-მდე პრეპუ - ბერტატული პერიოდი, 12-17 წ-მდე პუბერტატული პერიოდი, და 18-22 წ-მდე ადოლესცენცი (იხ). ამის შემდეგ იწყება მოწიფულობის (დავაკაცების) ხანა, როცა ყველა ფსიქო-ფიზ. ფუნქციის განვითარება ოპ - ტიმალურ დონეზე იმყოფება.

მოწიფეულობა გრძელდება დიღხანს, დაკავებული აქვს აღ-ნის მთელი შემოქმედებითი პერიოდი, გაივლის სიჭარმაგის ხანას და თან-დათან გადაღის თვისობრივ ახალ პერიოდში – სიბერეში, საღაც იწყება და მიმღინარეობს განვითარების საპირ. პროცესი – უკუგანვითარება, ინკოლუტია.

ბ-ვის ყოველი ასაკობრივი პერიოდი განვითარების თავისებურ ეტაპს წარმოადგენს, რ-ჩუ მიღწევათა რაოდენობრივი მაჩვენებლით, ისე დიფერენციულ თვისობრივი ნიშნების მიხედვით. განვითარების თითოეული პერიოდისათვის დამატ. ქცევის გარკვეული ფორმა, რ-იც დო-მინანტობს ამ პერიოდში სხვა ქცევაზე და გამოხატავს ბ-ვის თავისებურ დამკიდებულებას გარემოსთან, აა' გ-ის ყოველი პერიოდი ფს-კურ მოვლენებზე დაკვირვება – ექსპერიმენტისა და პედ. დაკვირვების საფუძველზე დადგენილი მეტა ცნებაა, რ-იც ბ-ვის ასაკობრივ შესაძლებლობას ითვალისწინებს ცნობილია, რომ ქართული ენა შეიცავს ბ-ვის განვითარების პერიოდების აღმნიშვნელ სიტყვებს. ასეთია: ჩვილი, ყრმა, მოზარდი, ყმაწვილი, ჭაბუკი, ახალგაზრდა, მოწიფეული და სხვა. მაგრამ განვითარების მეცნ-ად დადგენილი პერიოდის აღსანიშნავად ეს სიტყვები გამოუსადევარია, რადგან მათ ყოველდღიურ მეტყველებაში და მწერლობაში იყენებენ სულ სხვადასხვა პერიოდის აღსანიშნავად. ამიტომ ისინი არ ასახავენ განვითარების პერიოდებს, რ-ჩუ სუროიერთისაგან გამოღიფერენცირებულ საფეხურებსა.

ასაკობრივი თავისებურება იხ. ასაკობრივი განვითარების პერიოდიზაციია.

ასაკობრივი ფსიქოლოგია – ფსიქოლოგიაში ასაკი ორი მნიშვა. იხმარებაა ვიწრო მნიშვა იგი აღნიშნავს ბიოლოგიურ (ქრონოლოგიურ) ასაკს და ფართო მნიშვა – განვითარების პერიოდს, რ-იც ერთ ან რამდენიმე ასეთ ბიოლოგიურ ასაკს შეიცავს (იხ. ასაკი).

ა. ფ. შეისწავლის თითოეული ასაკობრივი პერიოდისათვის დამახასიათებელ ფსიქო-ფიზ. თავისებურებას.

ასთენია – (ბერძ. asthenia, α ~ უარყ. ნაწ. sthenos – ძალა - ულონბობა) მელიც-ში - სისუსტე, ულონბა, ფს-გიაში – დაჭვეოთებული ფსეკური ტონუსი. (იხ. სხეულის აგებულების ტიპები; ასთენიური ტიპი).

ასთენიური ტიპი (ლეპტოზომური) – აღ-ნის სხეულის აგებულების ერთ-ერთი ტიპი (ე. კრეჩმერით), რომლისთვისაც დამატ. სიგამხდრე, კუნთოვანი სისტემის სუსტი განვითარება, ვიწრო გულ-მკერდი, გაღა-ჭარბებული გრძელი კიდურები; სახე ფერმკრთალი, პირსახე მკვეთრად

მოჩაზული, კვერცხის ფორმის, უკავშირდება შიზოთიმიკურ ტემპერა - მენტს (იხ. სხეულის აგებულების ტიპები).

ასთენიური აფექტი-უარყოფითი გრძნობები: შიში, სირცხვილი, მწუხარება, სასოწარკვეთილება, სევდა-ზარდი-ა. ა-ის გამოვლინებებია. ახას. ყველა შესატყვისი ფიზიოლ. პროცესის (სუნთქვა, მაჯისუმა, სისხლის მიმოქცევა და სხვა) დაქვეითება (იხ. აფექტი). საპირ. სოენიური აფექტი.

ასიმილაცია (ლათ. assimilatio – მიმსგავსება, შერწყმა) – 1. ფიზიოლ. ში ორგანიზმის მიერ გარემოდან მიღებული ნივთიერების გარ - დაქმნა, გადამუშავება და ორგანიზმში მისი შეყვანა. საწინ. „დისი-მილაცია. დაშლა. 2. ფს-ჟიაში – აღქმაში მიღებული ახალი შთაბეჭ-დილების მიმსგავსება, შერწყმა ძველ შთაბეჭდილებასთან (წარსულ გა-მოცდილებაში მოცემულ შინაარსთან). საგნებისა და მოვლენების აღ - ქმა ა-ის პროცესს ემყარება: როცა სხვის მეტყველებას ვუსმენთ ჩვენ გვესმის სიტყვის მხოლოდ ზოგიერთი ბგერა, მაგრამ აღვიქვამთ მთელ სიტყვას, იმიტომ, რომ სიტყვის ძველმა შთაბეჭდილებამ ამ ბგერების ა. მოახდინა, როცა ვკითხულობთ ტექსტს, სიტყვის ყველა შემაღენელ ასოს კი არ აღვიქვამთ, არამედ მხოლოდ ზოგიერთს, მაგრამ ვკითხუ-ლობთ მთელ სიტყვას იმიტომ, რომ სიტყვის ძველმა შთაბეჭდილებამ წა-კითხული ბგერების ა. მოახდინა. კორექტურული შეცდომა ხშირად არ შეიმჩნევა და შეცდომით დაბეჭდილი სიტყვა მაინც სწორად იკითხება. ა-ის პროცესს ემყარება საგნის ცნობაც. ნაცნობს აღვიქვამთ ზოგი - ერთი ნიშნის მიხედვით; ღრუბლის ნაფლეთს აღვიქვამთ ზოგჯერ რ-რც ცხოველს, ზოგჯერ რ-რც ფანტასტიკურ მოვლენას. ყველა ამ შემთხვე-ვაში აღგილი აქვს მოცემული ობიექტური შინაარსის მიმსგავსებას სუბ-ის წარსულ გამოცდილებაში მოცემულ შინაარსთან. შეიძლება ნაცნობ საგანში ზოგიერთი ნიშანი აზალი ან შეცვლილი იყოს, მაგრამ ამ სა რ განს მაინც ნაცნობად აღვიქვამთ იმიტომ, რომ აღქმის ძველი შინაარ-სი იმსგავსებს ახალ ნიშნებს. ახალი შთაბეჭდილების ა. ძველ შთაბეჭ-დილებასთან ზოგჯერ შეიძლება მცდარიც იყოს. ეს ხდება მაშინ, რო-ცა გამოცდილებაში მოცემული ძველი შინაარსი იმსგავსებს სრულიად შეუფერებელ ჰეტეროგენულ შთაბეჭდილებას. ასეთ შთაბეჭდილებაში ა იქცევა იღუშიური აღქმის წყაროდ. ხის კუნძი მშიშარა ადამიანს შე-იძლება სიბნელეში მგლად ან ყაჩალად მოეჩვენოს. არსებითად ასეთია შემთხვევები, როცა ორ ერთდროულად, ან თანამიმდევრულად მოქმედ გამლიზიანებელს შორის ინტენსიურობის ან სიღიღის მხრივ განსხვავ - ება მცირეა, და როცა ეს გახსხვავება რ-რც წესი, აღქმისას უფრო მცირე ხდება, ანდა სრულიად ისპობა და ტოლი სიღიღის ან ტოლი ინ-

ტენისიურობის გამლიზიანებლად განიცდება. ამ შემთხვევაში ერთ-ერთი გამლიზიანებელი იმსგავსებს მეორეს, მაგ., დიდი გამლიზიანებელი პატა - რა გამლიზიანებელს ზრდის, თავის ტოლად აქციებს, ან შებრუნებით: პა - ტარა გამლიზიანებელი იმსგავსებს დიდს. ამ ფაქტებიდან ნათლად ჩანს, რომ ა. განსხვავებულია აპერლეფტისაგან.

ასიმილაციური ილუზია – იხ. განწყობის ილუზიის სახეები.

ასოციაცია წარმოდგენათა (ლათ. *associo* – ვაერთებ, ვაკავში - რებ) – ფს-გიაში კანონი, წესი, რის მიხედვით წარმოდგენები ერთმა - ნეთს იწვევენ ცნობიერებაში. ა. გულისხმობს წარმოდგენათა შორის | ისეთ კავშირს (ლამოკიდებულებას), როცა ერთი წარმოდგენა იწვევს ან აღადგენს ცნობიერებაში მეორე წარმოდგენას. მაგ., ვხედავ, (აღ - ვიქეამ) ფოტოგრაფიულ სურათს და მიჩნდება წარმოდგენა ამ ნაცნობი სახისა; მესმის ხმა და მაგონდება (წარმომიდგება) ნაცნობი, რიც ასეთი ხმით ლაპარაკობს. ყველა ასეთ შემთხვევაში წარმოდგენის რე - პროდუქციას (ალდგენას) აღქმა იწვევს. მაგრამ არის მეორე შემთხვე - ვაც, როცა ერთი წარმოდგენა მეორეს იწვევს. მაგ., წარმომიდგა ნაცნობის სახე და მაშინათვე წარმომიდგა მისი ბინა, ბინის წარმო - გენაზ მომავრნა ის ნაცნობები, რთაც აქ ვხვდებოდი, მომავრნა ის ჭუჩა, სადაც ეს სახლი იმყოფებოდა და ა. შ. წარმოდგენათა ასეთ ჯაკვურ თანამ - შრომლობას წარმოდგენათა ასოციაცია ეწოდება. იგი პასიური მეხსი - ერების ერთ-ერთი ფორმაა, რ-შიც სუბ. წარსულს მხოლოდ წარმოდ - გენის სახით განიცდის, ე. ი. ნაცნობ შინაარსს იგი კვლავ კი არ აღი - ქვამს, არამედ მის ხატს განიცდის. ა-ის ფიზიოლ. საფუძვლები დაღვე - ნილია ი. სეჩენოვისა და განსაკუთრებით ი. პავლოვის მოძღვრებაში პი - რობითი რეფლექსის შესახებ. წარმოდგენათა ასოციაციური დაკავშირე - ბა გაბირობებულია დროებითი ნერვული გზების გაკაფვით ჰემისფეროებ - ის სხევადასხვა პუნქტებს შორის (იხ. პირობითი რეფლექსი). წარმოდ - გენათა ა-ას გარკვეული მნიშვ. აქვს სწავლა-აღზრდის პროცესისათვის ცოდნა-ჩვევის შეძენას საფუძვლად უდევს გავშირების დამყარება გარ - კვეულ წარმოდგენათა შორის. ახალი მასალის შეთვისება-დაუფლება შე - საძლებელია მხოლოდ ძველ, უკვე შეძენილ ცოდნასთან მისი დაკავშირე - ბით. ასოციაციის კანონები – წარმოდგენათა ასოციაციური დაკავში - რება ოთხი ძირითადი კანონის მიხედვით ხდება (რ-თაც ჯერ კიდევ პლატონი და, განსაკუთრებით კი, არისტოტელე იცნობდა): მსგავსების, კონტრასტის, სივრცეში მეზობლობის და დროში მეზობლობის. 1. მსგა - ვსების კანონი: ერთმანეთს უკავშირდება და ! აღდგება შინაარსის მხრივ მსგავსი წარმოდგენები, მაგ., აღ. მაკედონელის წარმოდვენა ნაპოლეონს გვაგონებს იმიტომ, რომ ეს წარმოდგენები შინაარსით მსგა-

ვსია (ორივე დიდი სარდალი იყო); ვეფხის წარმოდგენა იწვევს ლომის წარმოდგენას და სხვა. 2. კონტრასტის კანონი: ურთიერთს უკავშირობება და აღდგება შინაარსის მხრივ საწინა წარმოდგენები: მაგ, თეთრი-შავი, მაღალი-დაბალი, ცა-დედამიწა და სხვა. 3. სივრცეში მეზობლობის კანონი: ურთიერთს უკავშირდება და აღდგება ისეთი წარმოდგენები, რ-თა შინაარსი სივრცეში მეზობლად ყოფილა აღქმული, მაგა, მოვარე-ვარსკვლავი, საწერი მაგიდა-წიგნები, სახლი-ჭუჩა. 4. დროში მეზობლობა: ურთიერთს უკავშირდება და საღდგება წარმოდგენები, რ-ნიც ერთდროულად ან, თანამიმდევრულად ყოფილან აღქმული, მაგა, ნაცნობის ზმა იწვევს მისი სახის წარმოდგენას (ერთდროული), ელვა იწვევს გრუქუნის წარმოდგენას, ღღე-ჭამისას, „ანი“-„ბანისას“ (თანამიმდევრული). ახალ ზანაში ასოციაციის აღნიშნული კანონები ერთ ძირითად კანონზე - დროში მეზობლობაზე - იქნა დაყვანილი (იხ. ასოციაციის კანონთა რედუქცია).

ასოციაციის კანონთა რედუქცია - ასოციაციის კანონები (მსგავსება, კონტრასტი, მეზობლობა დროში, მეზობლობა სივრცეში) არსებითად ერთ კანონზე (დროში მეზობლობაზე) იქნა დაყვანილი: კონტრასტის ა. იგივეა, რაც მსგავსებისა, რადგან კონტრასტული შინაარსები რაღაც ნიშნის მიხედვით მსგავსნიც არიან (თეთრი და შავი ორივე ფერია); სივრცეში მეზობლობა იმავე დროს დროში მეზობლობაცაა (მთვარე და ვარსკვლავი ერთდროულად ან თანამიმდევრულად აღიქმება), მსგავსების კანონი კი ღროში მეზობლობაზე დაიყვანება, რადგანაც მსგავსი ნიშნები ერთდროულად, ან თანამიმდევრულად აღიქმება. ამრიგად, ასოციაციონისტთა აზრით, დროში მეზობლობის კანონი მოიცავს წარმოდგენათა ასოციაციური დაყავშირების ყველა შემთხვევას.

წარმოდგენათა ასოციაციური დაყავშირების აღნიშნული ოთხი კანონი თუმცა დროში მეზობლობის ერთ კანონზე იქნა დაყვანილი, მაგრამ საბოლოოდ ვერც ეს კანონი ხსნის წარმოდგენათა ურთიერთთან დაყავშირების (ასოციაციის) ფაქტს.

და უზნაძის განწყობის თეორიის თანახმად, წარმოდგენათა ურთიერთთან დაყავშირებას განწყობა განსაზღვრავს: „როდესაც სუბიექტზე ესა თუ ის წარმოდგენა მოქმედებს, იგი მასში შესაფერის განწყობას იწვევს და რა წარმოდგენები გაუჩნდება მას ამის შემდეგ, ეს იმაზეა დამოკიდებული თუ რა მთლიანი განწყობა აქვს მას. ყველა ცალკეულ ფაქტორს - ე. ასოციაციის კანონს - მსგავსებას თუ მეზობლობას - მხოლოდ იმდენად აქვს ფაქტორის ლირებულება, რამდენადაც მას გარკვეული განწყობა უდევს საფუძვლად“. (და უზნაძე).

ასოციაციური ექსპერიმენტი - ორგვარია: წყვილური და ჯაჭურია:

კური. ჩ-ჩც წყვილური, ისე – ჯაჭვური შეიძლება იყოს თავისუფალი და შეზღუდული. წყვილური თავისუფალი: ცპ-ს ეძლევა გარკვეული სიტყვა-გამლიზიანებელი მოსმენით ან წერილობით, ჩ-საც მან უნდა უპასუხოს, დაუფიქრებლად, თავში მოსული პირველი სიტყვითა ექსპერტ-ატორი ზომავს ჩეაქციის დროს. წყვილური შეზღუდული: სიტყვა-გამლიზიანებელს ცპ-მა უნდა უპასუხოს არა ნებისმიერი სიტყვით, არამედ ექსპერტ-ატორთან წინასწარი შეთანხმების მიხედვით: მაგ, სიტყვაზე „სახლი“ – უპასუხოს მხოლოდ ისეთი სიტყვით, რ-იც სახლის ნაწილს აღნიშნავს: კარი, ჟერი, ფანჯარა ან სხვა. ჯაჭვური თავისუფალი ექსპერტ-ის შემთხვევაში ცპ-ს ეძლევა წინადადება მიცემული სიტყვის საპასუხოდ ჩამოთვალოს ყველა სიტყვა მიყოლებით, რ-იც კი თავში მოუვაა დრო წინასწარ განსაზღვრულია. ჯაჭვური შეზღუდული ექსპერტ, ცპ-ს ეძლევა წინადადება ჩამოთვალოს მხოლოდ გარკვეული კატეგორია. ის სიტყვები, მაგ, მხოლოდ ცხოველები, ან ფრინველები, ან სხვა

წყვილური თავისუფალი ა. ე. საშუალებას იძლევა გამოაშკარავ-დეს სუბიექტის ფარული (კომპლექსური) განცდები (კ. იუნგი). უკა-ნასკნელ შემთხვევაში საპასუხო სიტყვა პირდაპირ კავშირში არ დგას სიტყვა-გამლიზიანებლებთან და ატარებს ემოციურ ტონს, ჩეაქციის დრო კი ჩვეულებრივზე უფრო გრძელია. ცპ. აგვიანებს პასუხს და თა-ნაც ერთგვარ მოუსვენრობასაც ავლენსა წყვილური შეზღუდული და ჯაჭვური შეზღუდული ა. ე. სუბიექტს გარკვეული ამოცანის გადაწ-ყვეტას ავალებს და ამიტომ ინტელექტის და საერთოდ ფსიქიკური გან-ვითარების დონეს გვიჩვენებს. ჯაჭვური თავისუფალი ა. ე. არსებითად იმასვე ავლენს, რასაც წყვილური თავისუფალი – „განცევნილ განცდებს“. ზა ფროიდი მას იყენებდა ნერვოზით დაავადებულთა მკურნალობის მიზ-ნით.

ასოციაციური მეხსიერება –პასიური მეხსიერების ერთ-ერთი ფორმა. შთაბეჭდილების დახსომება და აღდგენა ასოციაციის კანონების მიხედვით ხდება (იხ. დახსომება).

ასოციაციური ფსიქოლოგია (ასოციაციონიზმი) – ეწოდება იმ მიმართულებას ფსიქიკის, რ-იც წარმოდგენათა ასოციაციას განიხილავს რ-რც ყოველგვარ ფს-კურ მოვლენათა დაკავშირების უზოგადეს პრინციპს. აზროვნება და ყველა მაღალი ფსიქიატრ პროცესი. ა. ფას. ასოციაციის კანონებიდან გამოჰყავს. ამ კანონს იგი თვლის ზოგადი მნიშვნელობების მქონედ ფს-კურ მოვლენათა სფეროში, რ-რიცაა მსოფლიო მიზიდულობის კანონი ფიზ. მოვლენათა სამკვიდროში ისტორიულად ეს ვლინდებოდა ზოგჯერ, რ-რც ფიზიოლ. მიმართულება ფს-გიაში (ბიპე-ვიორიზმი), ზოგჯერ რ-რც წმინდა ფს-გიური (ასოციაციონიზმის სა-ხით).

ასოციაციონიზმს რ-ჩუ მოძლვრებას საფუძველი ჩაეყარა ინგლი-სის ემპირისტულ ფილოს-შით (ფ. ბეკონი, ჯ. ლოკი, დ. იუმი). ფს-გი-ური მიმართულების სახით განვითარდა განსაკუთრებით მე-18 მე-19 ს-ში (ი. პრისტლი, ე. ჰერტლი, ა. ბენი, ჰ. სპენსერი, თ. რიბო, ი. ჰერბარტი, ჰ. ებინგჰაუსი). იხ. ასოციაციონიზმი

ასოციაციური შეკავება ანუ შეფერხება – უკვე შემუშავებული და განმტკიცებული ასოციაციის კავშირის უარყოფითი (შემაკაცებელ) გა-ვლენას ახდენს ახალი ასოცია კავშირის შემუშავებაზე. ვთქვათ, დამ-ყარებულია ასოციაცია ა და ხ წარმოდგენათა შორის, ამის შემდეგ ც წარმოდგენის დაკავშირება ა წარმოდგენასთან ძნელდება, ვინაიდან პირველი კავშირი (ა + ხ), რ-იც ა-სთან მსგავს წევრს შეიცავს, აფერ-ხებს ახალი ასოციაციის შემუშავებას. ამიტომ ახალი ასოციაციური კავშირის (ა + ც) დასამყარებლად საქიროა ჩვეულებრივზე უფრო მე-ტი, გამეორებათა რიცხვი. წერა-კითხვის სწავლების პრაქტიკიდან ცნო-ბილია, რომ ფრანგული შრიფტის შესწავლას ხელს უშლის უდავი დასწა-ვლილი რუსული შრიფტი, რაღაც ორივე შეიცავს სხვადასხვა ბეჭრითი გამოხატულების ზოგიერთ საერთო ასოს, მაგ., რუსულში ასო თ წარ-მოითქმის, რ-ჩუ „პ“, თ რ-ჩუ „ტ“, უ – რ-ჩუ „ი“. ფრანგულში შე-სატყვისად თ წარმოითქმის რ-ჩუ „ნ“, თ რ-ჩუ „მ“, უ რ-ჩუ „უ“ და სხვა ამიტომ ფრანგულად კითხვის სწავლისას ბ-ვი კარგახანს ურევს ერთმანეთში ამ ასოებსა ამით გასაგები ხდება ის ცნობილი გა-მოცილება, რომ დასწავლის გადაკეთება უფრო ძნელია და მეტ დროს მოითხოვს, ვიდრე ახლის დასწავლა. გარდა აღწერილი ა. ჟ-ა ფს-გიურ, მეცნიერებაში დადსტურებულია შეკავებები რეტროაქციული და რეპროდუქციული. შეკავების ეს სამივე სახე პირველად დაადასტუ-რა ჟ-ა მიულერმა, ოლონდ ასოციაციურ შეკავებას მან უწოდა „გა-ნერაციული“, რეპროდუქციულს – „ეფექტუალური“ (!სახელწოდებები „ასო-ციაციური“ და „რეპროდუქციული“ მიულერის შემდეგ დაარქვა ჰ. ებინგ-ჰაუსმა). შეკავების აღნიშნული სახეები თავს იჩენს ჩვევის შემუშა-ვების პროცესში და ინტერცერენციის სახელწოდებით არის ცნობილი.

ატავიზმი (ლათ. *atavus* – შორეული წინაპარი) – შორეული წი-ნაპრისათვის დამახასიათებელი ფს-კური თუ სხეულებრივი ნიშნის გა-მოვლენა განვითარების მოცუმულ საფეხურზე – ისეთი ნიშნისა ან თვი-სებისა, რ-იც შორეული წინაპრების კუთვნილება ყოფილა, განვითა-რების პროცესში დაკარგული და უაბრაეს გენერაციებში სავსებოთ აღკვეთოლა ახასიათებს იშვიათობა (ვლინდება ერთეული შემთხვევით), არ აქვს რაიმე სასიცოცხლო მნიშვ. პირიქით-მავნებელიცა მაგ., ცნობილია შემთხვევა, რომ დაიმადა ად-ანი საკმაოდ მოგრძო კუდით,

გრძელი და ხშირი თმით დაფარული ტანით და სხვა. არ შეიძლება ა-ის გაიგივება ჩაიმე დეფექტთან, მაგ., ცუჩვაპობილობასთან, მიკროცე - ფალიასთან, მგლის ხახასთან და სხვა. ა. შეიმჩნევა აღ-ნის ; ქცევა-შიც, მაგ., როგორც კულტურის მაღალ საფეხურზე შდვომი პიროვნება ჩა- იმე ნიეთს მიაწერს მაგიურ ძალას და ატარებს მას. (ამულეტის, თა- ლისმის, ჯადოს ჩამონა). ზა ფრონტი და კ. იუნგი სიზმარში გამოვ- ლენილ მითიურ წარმოდგენებს ა-ის გამოვლენად თვლიდნენ.

ატავისტური ტენდენცია – არსებობს შეხედულება (სტენლი ჰოლი), რომ აღ-ნი თავის განვითარების პროცესში გაივლის კაცობრიობის მი- ერ განვლილ ყველა გულტურულ საფეხურს, ანდენს თავისი გვარის ის - ტორიული წარსულის რეკაპიტულაციას. გულისხმობენ რომ აღ-ნში მო- ქმედებენ გარკვეული ა. ტ-იები, რ-თა ნიადაგზე შესაძლებელი ხდება წინაპრებისკენ მიბრუნება, წარსულის განახლება ეს თეორია ანტის ტორიულადაა მიჩნეული და უარყოფილია.

ატაქსია (ბერძ. *ataxia*, – უარყ ნაწ. *taxis* – წესრიგი) მოძრა- ობათა კოორდინაციის პათოლოგიური დარღვევა; დაკარგულია მოძრაო- ბათა თანამიმდევრული შესრულების უნარი. გამოყოფენ: არტიკულაცი- ურს, ვესტიბულურს, (ლაბირინთულს), დინამიკურს, ლოკომოტორულს, ისტერიულს, სტატიკო-ლოკომოტორულს და სტატიკურ ა-სა

ა. გამოწვეულია თავის ტეინის სტეადასხვა ნაწილების, ზურგის ტვინის, ნათხემის და აგრეთვე ვესტიბულარური აპარატის დაზიანებ- ით.

ატომისტიკური ფსიქოლოგია (ბერძ. *atomos*, განუყოფელი) მიმარ- თულება ფს-გიაში, რ-იც კოველ რთულ ფს-კურ მოვლენას განიხილავს რ-რც ელემენტარული ფს-კური პროცესების უბრალო ჯამს ამის მიხედ- ვით, ადამიანის მოვლი ფს-კური ცხოვრება, მისი ცნობიერების. მოქა- ნობა, ელემენტების მოზაიკური შეკავშირებიდან მიღებული წარმონა- ქმნია. ატომისტიკური იქმ არსებითად მოვლი მე-19 ს. ბუნე- ნებისმეტყველურად ორიენტირებული ახსნითი და ასოციაციური ფს-გია, რ-თაც ისტორიულად მთლიანობის ფსიქოლოგიის მიმდინარეობანი დაუ- პირისპირდა: გეშტალტფსიქოლოგია; სტრუქტურული; ფს-გია და პერსო- ნალისტური ფს-გია (იხ).

აურა (ლათ. *aura* – ჰაერის ნაკადი, ნიავის ქროლი) – მედიც- ეპილეფსიური გულყრის წინამდგომარეობა ახას გარკვეული მოტორულ - ვეგეტატიური და ფს-კური ცვლილებები (მოქნარება, ზმორება, გულისრევა, თავბრუსხვევა, ჰალუცინაციები, ცუდ გუნებაზე ყოფნა).

აუტიზმი (ბერძ. *autos* – თვითონ) – ტერმინი ეკუთვნის ფსიქი - ატრ ე. ბლოილერს. აღნიშნავს პიროვნების არანორმალურ ფსიქიკურ

მდგომარეობას: ად-ნი კარგავს რეალობის გრძნობას, ჩაკეტილია თა-
ვის თავში, ქმნის საკუთარ აფექტურ, ფანტასტიკურ სამყაროს, შე-
უვალია გარესინამდვილის ზეგავლენისთვის. ა. გაურბის საზოგადოებას,
მიღრეკილია განმარტოებისაკენ, შეპყრობილია ჰალუცინაციებით და
ბოდვითი იდეებით. აუტისტური აზროვნება არაღისცაპლინირებული,
იმპულსური და აფექტურია. დაშახ. შიზოიდური ტიპის ად-სთვის, შიზო-
ფრენის სიმპტომია

აუტისტური აზროვნება – იხ. აუტიზმი.

აუტოსუგესტია – თვითშთაგონება, როცა ად-ნი თვითონ შთაა -
გონებს თავის თავსა (იხ. შთაგონება).

აფაზია – (ბერძ aphasia, ა-უარყა ნაწ. phasis – გამოთქმა, მეტყველება) –
მეტყველების დარღვევა. ორი სახისაა: ზოტორული და სენსორული.
ზოტორული ა: ავადმყოფს ესმის სხვისი მეტყველება, წვდება სიტყვე -
ბის მნიშვ-ას, მაგრამ თვითონ მოკლებულია სიტყვების წარმოთქმის
უნარს; შეიძლება იყოს სრული, როდესაც ავად სავსებით მოკლებუ -
ლია სიტყვების წარმოთქმის უნარს და ნაწილობრივი – როდესაც შე-
ნარჩუნებულია მხოლოდ ზოგიერთი ცალკე სიტყვებისა და მოგლე ფრა-
ზის წარმოთქმის უნარია. სენსორული ა: სუბ-ს შეუძლია სიტყვების
წარმოთქმა, მაგრამ არ ესმის წარმოთქმული სიტყვების მნიშვა. სენ -
სორული ა. მოსმენილი სიტყვებისადმი სიყრუეა. არასამეტყველო ბგე-
რების – ხმაურის, ტონების –აღქმა შენარჩუნებულია. ა., მოტორუ -
ლიც და სენსორულიც, ცენტრალური წარმოშობის დაავადებაა. მოტო-
რული ა. გამოწვეულია თავის ტვინის ქერქში მეტყველების მამოძრა-
ვებელი ცენტრის (ბროკას ცენტრის) დაზიანებით, მოთავსებულია შუბ-
ლის წილის ქვედა მესამე ხვეულში. სენსორული ა. გამოწვეულია მეტ-
ყველების მგრძნობიარე ცენტრის დაზიანებით, რ-იც მოთავსებულია
თავის ტვინის ქერქის საფეთქლის ზედა ხვეულში(ვერნიკეს ცენტრი).
სენსორული ა. შეიძლება იყოს ტოტალური, როცა ავად-ს დაკარგული
აქცის საკუთარი. მეტყველების გაგების უნარიცა. ა. დაკავშირებულია
აღეჭვიასთან, აგრაფიასთან; განსხვავდება ალალიისაგან; მისი ერთ-
ერთი ფორმაა ანართრია (იხ.).

აფერენტული ნეირონი (ლათ. *afferens, entis* – მომტანი) მგრძნო-
ბიარე (სენსორული) ნეირონი, რ-აც აგზნება გადააქცის პერიფერიიდან.
(რეცეპტორებიდან) თავის ტვინის ქერქში.

აფექტი (ლათ. *affectus* – სულიერი მღელვარება,) – თავისებუ-
რი ემოციური განცდა. ჩნდება ერთგაშად, აფეთქების მსგავსად, ხან-
მოკლეა, მიმღინარეობს მწვავედ, დიდი ინტენსიურობით, იწვევს სული-
ერ შერყევას, ად-ნი გამოდის ნორმალური მდგომარეობიდან, განსხვავდ-

დება ვნებისაგან; რ-იც ქრონიკულია, თან სდევს გამოგვეთილი სხეულები რიცი გამოვლინებები (გამომხატველი მოძრაობები), შეცვლილია: მაჯის ცემა, სისხლის მიმოქცევა, სუნთქვა, | კუქ-ნაწლავისა და ენდოკრინული ჯირკვლების მოქმედება გავლენას ახდენს აღ-ნის მთელ ფს-კაზე, გა- მორიცხავს ცნობიერებიდან იმას, რასაც აფექტის შინაარსთან კავშირი არა აქვს, ეუფლება ცნობიერებას და შესაფერისად განსაზღვრავს ჭარმოდგენებისა და აზრების მიმღინარეობას ფს-გრაში ვანასხვავებენ აფექტების ორ ჯგუფს (| კანტის კლასიფიკაცია): სთენიურს და ასთე- ნიურს. სთენიური ა-ებია: რისხვა, სიყვარული, აღტაცება, სიხარული, სიძულვილი; | ასთენიური – შიში, სირცხვილი, მწუხარება, სასოწარკვეთი- ლება, დარღი. სთენიური ა-სთვის დამახა გაძლიერებული სხეულებრივი ცვლილებები – ხშირი სუნთქვა, მომატებული სისხლის მიმოქცევა, გა- ძლიერებული გულისცემა და სხვა; ასთენიურისათვის – ყველა ამ ფიზი- კლ. პროცესის შესუსტება, დაქვეითება. | გულის და მაჯის ცემა ნელ- დება, სისხლის მიმოქცევა სუსტდება, (რაც იწვევს პირისახის გაფერ- ზყრთალებას), თვალის გუგა ვიწროვდება ან ფართოვდება, აღ-ნი კან- კალებს მთელი სხეულით, კიდურები ეკვეთება.

ა. შეიძლება იყოს ნორმალური | და პათოლოგიური, პათოლოგიური, ა-ის დროს აღ-ნის ცნობიერება უკიდურესად შევიწროვებულია, ზოგ- ჯერ სრულ აღკვეთამდე. ასეთ შემთხვევაში სუბ. ანგარიშმიულებულ შოქმედებს, თავის თავს კონტროლს სრულიად ვერ უწევს, კარგავს თავშექავების უნარს და შეიძლება ბოროტმოქმედებული კი ჩაიღინოს. პათოლ. ა-ისთვის დამახა ჩაღენილი მოქმედების სრული ამნეზია, აფექ- ტიდან გამოსვლის შემდეგ აღ-ნს არ ახსოვს ა-ის მდგომარეობაში ჩა- დენილი საქციელი.

აფინიტეტი (ლათ. *affinitas* – მოყვარეობა, ნათესაობა) ტერ. ა. ფს-გიაში აღნიშნავს ჭარმოდგენათა შორის არსებულ მსგავსებას, რ-იც საფუძვლად ედება მათ ასოციაციურ დაკავშირებას.

აფონია – (ბერძ. *aphōnia*, α -უარყა ნაწა, *phōnē* – ბგერა) ხმა- მაღლა მეტყველების უნარის დაკარგვა. აღ-ნს შეუძლია მხოლოდ : ჩუ- მი ან ჩურჩულით ლაპარაკი. ა. შეიძლება გამოიწვიოს ხორხის დაავა- დებამ (გაცივება, დამბლა, სიმსივნე), შეიძლება აგრეთვე თავი იჩი- ნოს დაღლილობის შედეგად, აფექტური განცდების, აღელვების ან ის- ტერიის შემთხვევაში (ფუნქციური აფონია).

აქრომაზია – იგივეა, რაც აქრომატოფსია.

აქრომატოფსია (ბერძ. | *achrōmatos* – უფერული) – სპექტრალური ფერებისაღმი სრული სიბრმავე (იხ. ფერთა სიბრმავე).

აქრომატული ფერები (ბერძ. *achrōmatos* – უფერული) ეწოდება

თეთრს, შავს და რუხის ყველა ნიუანსს, , სხვანაირად უწოდებენ ნეიტრალურ ფერებს (იხ. ფერთა შეგრძნება).

აქსელერაცია (ლათ. acceleratio – დაჩქარება) – ფს-გიაში ნიშ - ნავს ფსიქო-ფიზიკური განვითარების დაჩქარებას, ბავის ნააღრევ მომ-წიფებას. შეიმჩნევა უკანასკნელ 180–150 წ წ. | საწინ. | ჩეტარლუკა. (იხ.).

აქტი (ლათ. actus – მოქმედება)-ფს-გიაში საგნობრივად მიმარ-თული (ინტენციონალური) ცნობიერი ფს-კური მოქმედება. ყოველი ფს-კური ა. მიმართულია რაღაც საგნისაკენ, რ-იც მასში, ინტენცი-ონალურად იგულისხმება. მაგ., წარმოდგენაში შეიძლება გავარჩიოთ რაღაც საგინი (შინაარსი), რ-იც წარმოიდგინება და თვითონ წარმო-დგენა, რ-რც სუბ-ის მოქმედება, ანუ აქტია იგივე ითქმის ყოველ სხვა ფს-კურ პროცესზე. მაგ., აღქმაში უთუოდ რაღაც აღიქმება, რაც თვითონ აღქმა არაა, მსჯელობაში რაღაც ვითარება|შეწყნარებულია, ან უარყოფილია, რაც თვითონ მსჯელობისაგან განსხვავდება, სიყვარუ-ლის გრძნობაში – რაღაცად შეცვარებული, სიძულვილში–შეძულებული და სხვა. ცნობიერების ნაკადში ა. გამოკვეთილი და გარკვეული კვა-ლიტეტის მქონე განცდაა. ასეთია – აღქმა, წარმოდგენა, ყურადღება, აზროვნება, გრძნობითი და ნებელობითი მოქმედება.

ფს-გიაში ა-ის ცნება დამუშავება და თეორიად! ჩამოყალიბა ფს ბრენდანომ.

აქტიურობა – ყოველი ცოცხალი არსების, ორგანიზმის თვისება იმოქმედოს თავისი მოთხოვნილების დასაქმაყოფილებლად, საპირა პა-სიურობა.

აქტიური მეხსიერება – იხ. მეხსიერება

აქტიური ფანტაზია – იხ. ფანტაზია

აქტიური ყურადღება – იხ. ყურადღება

აქტიფსიქოლოგია (გერმ. Aktpsychologie) – მიმართულება ფს-გიაში, რ-ის მამამთავარია ფ. ბრენდანო. თანახმად ამ მიმართულებისა, ფს-კურისათვის, ფიზ-საგან განსხვავებით, დამას. „აქტითი“ ბუნება (იხ. აქტი). ამის შესატყვისად ფს-გიაც თავის კვლევაში ყოველ ფს-კურ მოვლენას უნდა განიხილავდეს, რ-რც „აქტითი“ ბუნების მოვლე-ნას. წარმომადგენლები არიან; ა. მაინონგი, ა. ჰილდერი, კა შტუმფი და სხვ.

აქტუალური გენეზისი (გერმ. Aktualgenese) – გეშტალტ-ფსიგოლო-გიაში გამოყენებული ცნება(ფ. ზანდერი). ეწოდება არადიფერენცირებული დიფერენცირები მდგომარეობიდან ხელსაყრელ პირობებში კარგი გეშ-ტალტის წარმოქმნას. მაგ., „რორშახის ლაქაზე“ დაკვირვების შემ -

თხვევაში, პირველიდ ვერაფერს ვარჩევთ, მაგრამ დაკვირვების პრო - ცესში თანდათანობით ნათლად გამოიკვეთება რაღაც გარკვეული საგ - ნობრივი შინაარსი-გეშტალტი. ე. ი. პირველიდ არადიფერენცირებუ - ლი, დიფუზური შინაარსიდან აღქმაში ჩნდება გარკვეული საგნის განცდა.

გეშტალტის წარმოქმნის ამ პროცესს გეშტალტისტები | ა. გ-ს უწოდებ - დნენ.

აქტუალიზაცია – ყოველი დისპოზიციის, უნარის, მიღრეკილების გადასვლა პოტენციური მდგომარეობიდან ქმედით-მანიფესტურ მდგო - მირეობაში.

აქტუალობის თეორია – | ასოციაციონიზმის საპირი მიმდინარეობა ემპირიულ ფს-გიაში, მის მამამთაერად ვ. უნდრი ითვლება. ამ თეო- რიის თანახმად სული ვლინდება მხოლოდ მოქმედების სახით, ის მხო - ლოდ ფუნქციობაა, აქტივობაა და, არავითარ სუბსტანციას არ შეიცავს

ფარდა ამ მოქმედება-ფუნქციობისა სულ კიდევ რაღაც ისეთს არ წარმოად - გენს, რაც, თითქოს, სულიერი პროცესისაგან დამოუკიდებლად არსე - ბობს და მას იწვევს განცდის მთლიანობა და ერთიანობა, ამის მიხე- დებით, უნდა ვეძიოთ არა მოელენათა მექანიკურ-ასოციაციურ დაკავ - შირებაში, არამედ „ცონბიერების შემოქმედებით სინთეზში“ (იხ), მის აქტუალობაში, რომლის პრინციპი ნებელობაა. ამიტომ ვუნდრის აქტუ- ალობის ფს-გია „გოლუნტარისტული ფს-გიის“ სახელწოდებითაც არის ცნობილი.

აქტუალური ნევროზი – ზ. ფროიდის მიერ შემოტა. ტერმინი, გუ- ლისხ. აქტუალურ-აფექტური განცდებით გამოწვეულ | ნევროზებს, მაგ., შიშით, ელდით და საზოგადოდ, უსიამოენო აქტუალური განცდის უშუ- ალო ზემოქმედებით. იწვევს ვეგეტატიურ და მოტორულ დარღვევებს. ასეთია ფროიდის აზრით, ნევრასთენია და აქტუალური შიშის ნევრო - ზები. საპირ. ფსიქონევროზი (იხ).

აღზრდა – ფს-გიაში ძალ-ნის პიროვნების ფორმირების მიზან- დასახული და გეგმაშეწონილი პროცესი. ა-ის ეს მიზანი – ძალ-ნის პი- როენების ფორმირება – ყოველთვის სოც-ურად განსაზღვრულ იდეალებს ეურდნობა. ყოველი სოც. წყობილება ა-ას საკუთარი მიზნებით, ინტე- რესებით და მოთხოვნილებებით განსაზღვრავს. ამიტომ ა. ისტორიულ - ად ყოველთვის სოციალურია და ქლასობრივია.

ა. გულისხმობს ხანგრძლივ, სისტემატურ და გეგმაშეწონილ ზე - მოქმედებას მოზარდზე დღიდან მისი დაბადებისა, უიდრე მოწიფულო - ბამდე. ა-მ უნდა გაითვალისწინოს და ანგარიში გაუწიოს განვითარე-

იწევეს. მაგრამ ა-ში ამ ცალკეულ შეგრძნებებს (ფერს, ბეჭრას, გე-მოს, სუნს) კი არ განვიცდით, არამედ ობიექტურად არსებულ მთლიან საგანს, ხოლო შეგრძნებები კი ამ საგნის თვისებად, განიცდება. ამ-რიგად, ა-ში ორ მომენტს განასხვავებენ: საგანსა და შინაარსს. სა-განია ის, რისენაც უართ მიმართული, ხოლო შინაარსია სენსორული მასალა, კრძნობადი თვალსაჩინო შინაარსი (შეგრძნებები). ეჭვპერ-ულ ად დაღასტურებულია, რომ საგანსა და შინაარს შორის გარკვეული ურთიერთობა არსებობს: ა) შეიძლება ა-ის შინაარსი შეიცვალოს იმის მიხედვით, თუ რა პირობებში (მანძილი, განათება და სხვა) გვეძლება საგანი, ხოლო თეოთონ ეს საგანი ყოველთვის უცვლელი რჩება. ბ) ა-ის შინაარსი (შეგრძნებები) შეიძლება შეიცვალოს იმის მიხედვითაც, თუ რა იგულისხმებს სუბა. ა-ის საგნად (როცა თვალდახურულმა ცპ-მა მოსინჯული საგანი რეზინის შტამპად იგულისხმა, იგი მას რბილი მოე-ჩერება, ხოლო, როცა რეზინის შტამპირან რკინის უერონზე გადაინაც-ვლა — სიჩბილის თვისებები გაქრა და საგანი მას მაგარი მოეჩენა (და უზრუნავის ცდები).)

2. კონსტანტურობა: — ა-ში საგნის ფერი, ფორმა და სიღიდე უცვლელი (კონსტანტური) რჩება, მიუხედავად ფიზ-რი და გრანული პირობების ცვალებალობისა განასხვავებენ დერის. სიღიდისა და ფორმის კონსტანტურობას ა) ფერის კონსტანტურობა: თეთრი ქალალ-დის ყურცელი საღამო უამს უფრო ბნელად უნდა მოგეჩვენებოდა, ვიდე რე შემცირებული მელნის ლაქა შუაღლის სინათლეზე. რადგან ქალალდი საღამო უამს უფრო ნაკლებ სინათლეს გზავნის თვალში, ვიდრე მელნის ლაქა შეუაღლისას. მიუხედავად ამისა, თეთრი ქალალდი საღამო უამს მაინც თეთრად გარეოურება და მელნის ლაქა დღის სინათლეზე, მაინც შავად ბ) სიღიდის კონსტანტურობა: საგნის გამოხატულების სიღიდე თვალის ბარუ-რაზე იცელება მანძილის მიხედვით: საგნის შორ მანძილზე ჰქონებისას იგი პარარაგდება, ახლოზე კი ღიღდება ამის მიხედვით, ერთი და იგივე საგანი ახლოს უფრო ღიღდად უნდა მოგეჩვენებოდა, ვიდრე შორს, მაგრამ სინამდვილეში ასე არ ხდება. ერთი და იგივე სამელნე ჩემს წინ პაგიდაზე და, ეთქვათ, რამდენიმე მეტრის სიშორეზე ერთი და იმავე სიღიდის შეკრედ აღიქმება. გ) ფორმის კონსტანტურობა: სუფრაზე დალაგებულ ყველა თეფუშს ერთნაირი ფორმის მქონედ აღვიქვამო (მრგვა-ლად), მაშინ, როცა მათი გამოხატულების ფორმა თვალის | ბარუსზე სხვადასხვანირია: წინამდებარე თეფუში უფრო მრგვალია, გვერდებზე მდებარე კი მეტნაკლებად ოვალურია.

3. კონსტანტურობა: ყოველ ა-ში გარკვეული კონ-

კრეტული საგანია მოცემული, მაგრამ ის განიცდება არა ჩ-ჩც კერძო, ინდივიდუალური, მხოლოდითი საგანი, არამედ, ჩ-ჩც წარმომადგენელი საგანთა მთელი ჯგუფისა, ანუ კატეგორიისა, მაგ., საათს აღვიქვამთ არა მხოლოდ ჩ-ჩც აი ამ საათს, არამედ იმავე დროს ჩ-ჩც გარკვეული კატეგორიის საგანთა წარმომადგენელსაც.

ფს-გიურ მეც-ში ზოგი ავტორი (მ. შელერი, გ. ე. მიულერი, დ. უზნაძე) ა-ის ორ სახეს განასხვავებენ: 1. გარეგანს ანუ გრძნობად ა-ს და 2. შინაგან ა-ს; ა. ფორმობლის, მაგიდის, წიგნის, სახლის და სხვა გარეგანი (გრძნობადი) ა-ის მაგალითებია, დამახ. ყოველი ასეთი ა-სა-თვის ისაა, რომ იგი გრძნობის ორგანოებზე¹ გარეგანი გამლიზიანებლის შედეგად ჩნდება; შინაგანი ა. კი საკუთარი განცდის „ამჟამად ჭონების განცდაა“: სუბა რომ სიამოვნებას განიცდის, მან კიდეც იცის, რომ ამჟამად ეს განცდა აქვს.

ყოველი ა. ჩ-ჩც ობიექტური თუ სუბიექტური ვითარების ასახვა, შემეცნებითი ფს-კური პროცესების ჯგუფს მიეკუთვნება (იხ. ფს-კურ მოვლენათა კლასიფიკაცია).

აღქმის ონტოგენეზური განვითარება— უკვე | ძუძუს | ბავშვობის ხანაში² (დაბადებიდან 2 წლამდე) იწყება ბ-ვის სოლიფსურ — სუბიექტური მდგომარეობიდან გამოსვლა და ობიექტური სინამდვილის გაცნობიერება: იღვიძებს | პერცუპლული ინტერესი. ბ-ვი თავიდანვე იძლევა გალიზიანებაზე რეაქციას, მაგრამ ეს რეაქცია არ გამოხატავს საგანს და მის ნამდვილ წვლომას არ ნიშნავს. ამ პერიოდში ბ-ვის აღქმა შინაარსეულად დიფუზიურია, დაუნაწევრებელი მთლიანობაა, ჩ-იც მისი მოთხოვნილების მთლიან სიტუაციას უკავშირდება. მაგა, სიტუაცია „დე-ლა“ ნიშნავს კვების სიტუაციით გამოწვეულ მთლიან მდგომარეობას, (ე. ი. მაჟამე, ხელში ამიუგანე და სხვა) და არა „დედას“, ჩ-ჩც ცალკე საგანს. აღქმა, ამ პერიოდში, წმინდა სუბიექტურ-ემოციური ხასიათისაა. ბ-ვის აღქმის განვითარებაში დიდ როლს კვრეტა და ტაცება ასრულებს. კვრეტის გზით ბ-ვი საგნისათვის დამახ. ნიშნებს (ფერი, ფორმა) გამოყოფს; ტაცება საშუალებას აძლევს მიიღოს საგნიდან ნაირნაირი შეგრძნებები (გუმოსი, სუნის, ტაქტილური).

შეორე წლიდან ბ-ვს აინტერესებს საგნის აპტიკურ თვისებათა ურთიერთმიმართება, მაგ., ფერისა — ფორმასთან. ამ პერიოდში აღქმაში ინტელექტუალური მომენტი იჭრება და ის უკვე არ ატარებს წმინდა სუბ-ურ ემოციურ ხასიათს; მაგრამ იგი ჯერ მაინც არაა ისე დიფერენცირებული, როგორც ეს ზედა ასაკშია | დამახ.

2-3 წ. წ. („სკოლის წინარე ასაკის წინა პერიოდი“): აღქმა ჯერ კიდევ შინაგანად დაუნაწევრებელი, დიფუზური და მთლიანი ხასიათისაა.

4 – 7 წ წ. („სკოლის წინარე ასაკი“): აღქმა არსებით ცვლილებას განიცდის, მის შინაარსში სულ უფრო და უფრო მეტი დიფერენციალია იჩენს თავსა. საგნის აღქმას ამიერიდან საგნის ობიექტური ნიშნები განსაზღვრავს და არა ერთი რ-იმე ნიშნით მიღებული ძლიერი შთაბეჭდილებაა. ექსპერტ დადასტურებულია, რომ აღნიშნული ასაკის ბ-ვები ახერხებენ სხვადასხვა საგნებში ნიშნების ერთდროულ გამოყოფას და ამ ნიშნების მიხედვით მათ სწორ დაჯგუფებას (“დაჯგუფების ცდები”, და უზნაძე; ნეკლიუდოვა).

7 – 12 წ წ. („პირველი სასკოლო ასაკი“): აღქმა განვითარების უფრო მაღალ საფეხურზე აღის, ის მეტი დიფერენცირების უნარს იძენს და დაკვირვების საფუძველზე ხორციელდება. ბ-ვი ამ ასაკში ობიექტური სამყაროს საგნობრივი შინაარსის წვდომას, შემეცნებას ესწრაფებისა. ეს შემეცნებითი აქტიურობა, ინტელექტუალური ინტერესი, რეცეპტორების ფუნქციონირებისაც საზღვრავს – მიმართავს მათ საგნობრივი სამყაროს აღქმისაკენ. ბ-ვი გამოყოფს საგნის დამახა ნიშნებს და დამოუკიდებლად ახდენს მათ ანალიზს.

12 – 17 წ წ. („მეორე სასკოლო ასაკი“): აქტიური აღქმის პროცესი სრულდება, ის თავისი განვითარების უმაღლეს, აქტიური აღქმის დონეს აღწევს და ზრდადამთავრებული ად-ნის აღქმის სახეს იღებს. აღქმის საგანი ამ ბოლო პერიოდში შინაგანად დანაწევრებულია და გარე საგნებიდან კონტურულად გამოყოფილია ამრიგად „აღქმა წმინდა სუბიექტური მდგომარეობით გამოწვეული“ დიფუზური შთაბეჭდილებით იწყება (პირველი წელი) და საგნის, რ-რც შინაგანად დანაწევრებული მთლიანის წვდომის სახით თავდება“ (12 – 17 წ წ.).

აღწერა სრემაში მოცემული საგნის ან მოვლენის ნიშან-თვისება – თა სრული დახასიათება მის ამოკანას შეაღვენს – მოცემული საგნის გავება. ამისათვის კი საჭიროა სხვა საგნებიდან მისი განსხვავებულობის სიტუაციერი გამოხატვა, არსებით ნიშან-თვისებათა ზუსტი ჩამოყალიბება, ე. ი. საგნის სრული ხატის დადგენა. ა. ზუსტი უნდა იყოს, უნდა აღნიშნავდეს (ადასტურებდეს) მხოლოდ ისეთ თვისებებს, რ-ებიც საგნის აღქმაშია მოცემული და არა რაიმე მოსაზრებით ნაგულისხმევ-მოტანილი. ა. არის სიტუაციერად | გამოთქმული აღქმა მოვლენის სრული აღწერისათვის აუცილებელია გარკვეული ინტელექტუალური ოპერაციები I. ანალიზი, 2. აბსტრაქცია, 3. სინთეზი.

ანალიზი, რ-რც საგნის ნიშან-თვისებების აღნუსხვა, გულისხმობს ამ ნიშნების შემჩნევას, ე. ი. მთლიანი საგნის ცალკე ნიშნებად დაშლას იმისათვის, რომ საგანი ნიშან-თვისებებად დავშალოთ დაცალ-ცალკე მათი გააზრება შევძლოთ, საჭიროა თითოეული მათვანის დანარჩენები.

ბისაგან გამოყოფა ანუ აბსტრაქცია. მაგრამ, ჩადგან აღმზული საგანი მაინც განუყოფელ მთლიანს წარმოადგენს და არა ცალკე ნიშანთა აგრე- გატს, ამიტომ საჭიროა მიღებულ ნიშან-თვისებათა აზრითი გაერთიანე- ბა ანუ სინთეზი, როც ანალიზის სისწორეს ამოწმებს. ა., ისე, რ-რც ახსნა, ყოველი მეტნ კვლევის ამოცანას წარმოადგენს რამე მოვ- ლენა გაგებული და ახსნილი რომ იქნას, პირველ რიგში, საჭიროა მისი ა., დადგენა იმისა, თუ რ-რია შესწავლილი საგანი. ფს-გიაშია. შეიძ- ლება ეხებოდეს რარც აღქმაში მოცემულ ობიექტურ საგანს, ისე - სა- ერთოდ კოველ ფს-კურ მოვლენას - განცდას. საპირ. ახსნა (იხ.).

აღწერითი ფსიქოლოგია - მიმღინარეობა ფს-გიაში, წარმომად - გენლებია - ფ. ბრენტანთ, ვ. ლილთათ, ე. შპრანგერი. ა. ფს-გიას ფსიქო- ლოგიური მეცნიერების ძირითად და მთავარ ამოცანად ფს-კურ მოვლე- ნათა აღწერა, ანალიზი და მათი კლასიფიკაცია მიაჩნია. ა. ფს, რ-რკ მიმართულება უპირისპირდება ახსნით ფს-გიას (იხ.). ა. ფს-გიას წარმო- მადგენელთა აზრით, ახსნით ანუ ბუნებისმეტყველურად ორიენტირებულ ფს-გიას, რ-იც ფს-კურ მოვლენათა წარმომშობი ფიზ. და ფიზიოლ.

პირობების ძიებით განისაზღვრება, ფს-კის თავისებურებათა წვდომა და გაგება არ შეუძლია. მათი აზრით, ფს-კური სინამდვილის გაგება მხო- ლოდ აღწერითი გზითაა შესაძლებელი. ფიზ. მოვლენების მიზეზ-შედეგ- ობრივი ახსნა შეიძლება, ფს-კურისა კი „მხოლოდ გაგებაა შესაძლებე- ლი“ (ვ.ლილთათ.). ე. შპრანგერის აზრით, გაგება რთული ფს-კური მო- ვლენისა, რ-ის არსებით თვისებას მთლიანობა წარმოადგენს, ექსპლი- კაციური. (ახსნითი) კვლევისათვის მიუწვდომელია; „ექსპლიკაციური კვლევა არღვევს ფს-კური მოვლენის ბუნებრივ მთლიანობას, ხოლო მი- სი კვლავ, აგრძა და სინთეზური მდგომარეობის აღდგენა არ შეუძლია“; ა. ფს-გიას დაპირისპირება ახსნით ფს-გიასთან . მიმართებულია ფს-კური სინამდვილის შესასწავლად, საჭიროა რ-რც მისი აღწერა, დესკრიფციულ - ფს-გიური კვლევა, ისე მისი ექსპლიკაციური კვლევაც. „დესკრიფციია და ექსპლიკაცია ფს-კის კვლევის მხოლოდ ორი განსხვა- ვებული ამოცანაა, რ-ებიც ფს-კურის გაგების საკითხში ურთიერთს ავ- სებენ“ (დ. უზნაძე).

აწმყოს განცდა იხ. ფსიქიკური პრეზენტობის დრო.

ახალდაბადებულობის ხანა - იწყება ფიზ. გამლიზიანებლების უშუალო ზემოქმედებით, რასაც ბავშვი მტკიცნეული ჩეაქციით უპა - სუხებს (კივილი, შეკრომა ბმაურზე, თვალების დახურვა ძლიერ სი- ნათლეზე და სხვა). მაგრამ, გვის-თვის ობიექტური გამლიზიანებელი ჯერ კიდევ არ არსებას, რადგან იგი მასზე აღეკვატურ ჩეაქციის არ

იძლევათ. ეს ხანა გრძელდება სანამ პ-ეი ამ სტერეოტიპულ რეაქციას თავს არ დაიღწევს (პირველი 1–2 თვე). აღმზრდელი აცილებს პ-ეს მტკიცნეულ გამლიზიანებლებს, უკმის შესაფერ „ასაკობრივ გარემოს“ (იხ.). ამიტომ ამ ხანის გარემო სოც-ა და ფეტოფილურია (იხ.). ფიზ. სტატუსი – თავის, ტანისა და ფეხების ურთიერთმიმართება არაპრო-პორცული. ნერვული სისტემა – თავის ტვინი მორფოლოგიურად ძირი-თადად გაუზორმებულია; აქვს თითქმის ყველა ნაპრალი და ხვეული, წო-ნა– მცირე (340–360 გრ.), მომწიფებულია ხერხემლის ტვინი, განუვი-თარებელი თავის ტვინთან შემაერთებელი პირამიდული გზები, როს გამოც ახალდაბადებული მოკლებულია ნებისმიერი მოქმედების შესაძ-ლებლობას. ცხოვრების შინაარსი: ღამახ. ა. მეტწილად ძილის მდგომა-რეობა, დღე-ლამის განმავლობაში სძინავს თითქმის 21 ს 30 წ., ძი-ლის რიტმი ხანმოკლეა: პ-ეი მაღა იღვიძებს და მაღავე იძინებს, განუ-წყვეტლივ ორ საათზე მეტი არ სძინავს, ძილი ზედაპირულია ახალდა-ბადებულის ცხოვრების შინაარსი ფერუსის არადიფერენცირებულ. სო-ლიფსურ მდგომარეობას უახლოვდება. შეიმჩნევა ორი სახის მოძრაო-ბები: თავდაცვითი – გამოწვეული, თავდაცვის ინსტიქტით და სპონტა-ნურ აქტიური – გამოწვეული „ფუნქციური ტენდენციით“ (იხ.). თავდა-ცვითი მოძრაობები – კეელაზე უფრო დამახ. წოვა, ¹ იგი კვების ინსტრუ-ქტის გამოელენაა და რეაქციულ მოძრაობათა ჯგუფს მიეკუთვნება, მაგ-რამ შეიძლება იგი აგრეთვე ჭამის ორგანოთა „ფუნქციონალუ-ით“ იყოს გამოწვეული, მაგ., მაძლარი პ-ეი საკუთარ თითებს წოვს. რაიმე საგნის მიღება ტუჩზე წოვის რეაქციას იწვევს. რეაქციათა ჯგუფს ეკუთვნის რეფლექსები: ხელის თითების მოხრა ხელის გულის გალიზიანებისას; ფეხის გულის გალიზიანებისას ცერის შევით აწევა, თითებისა კი ქვევით (ბაბინსკის რეფლექსი), ძლიერ სინათლეზე თვა-ლების ხუჭვა, ზომიერზე – გახელა მიშტერება, მოძრავ სინათლეზე თვალის გაფრთხება; სახეზე შეხებისას თავის განზე გაწევა, ტუჩების მოკუმვა. ყოველი ინტენსიური გამლიზიანებელი, შინაგანი თუ გარეგა-ნი, მთელ სხეულს აღძრავს და შოკისა და კივილის რეაქციას იწვევს. აქტიური მოძრაობები: ხელ-ფეხის გაკიმვა-მოხრა, სხეულის გაკიმვა, გაზმორება, თვალების ზოგიერთი მოძრაობა; სხვადასხვა მოძრაობები დაბანის დროს, გრიმასები ტუჩებით და ქუთუთოებით (ვ. პრაიერი). აქტიურ მოძრაობებს გარევეული ბიოლოგიური მნიშვნელობა აქვთ: ემ-სახურებიან ორგანოების წინასწარ მომწიფება-განვითარებას.

ახსნა – ანუ ექსპლიკაცია ნიშნავს იმ მიზეზებისა და პირობე-ბის ჩვენებას, რ-ებიც გასაგებს ხდის, თუ რატობაა მოცემული მოვლე-ნა ისეთი, რა სახითაც იგი გვეძლევა. ა. იძლევა პასუხს კითხვაზე:

„რაცომ“, საპირ-დ აღწერისა, რა იც იძლევა პასუხს კითხვაზე: „რა“ და „როგორ“. ა-სთან გვაქვს საქმე: ა) როცა უცნობი, ახალი მოვლენა დაგვყავს უკვე ნაცნობზე, ანუ ახსნილზე, მაგა, საქმლის მონელების დაყვანა წვის პროცესზე მის საქმარის ახსნასაც ნიშნავს; ბ) როცა მოვლენათა შორის ვამყარებთ აუცილებელ კავშირს, სადაც წინა-მავალი მოვლენა გამომწვევი მიზეზია და მომდევნო კი მისი შედეგია ა., რ-ჩ მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის ჩვენება მოვლენათა შორის, ყოველი საბუნებისმეტყველო მეცნიერების მთავარი ამოცანაა. მაგრამ მოვლენათა სწორი ახსნა მათი აღწერის გარეშე შეუძლებელია, ამიტომ საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებში აღწერასაც მნიშვნელოვანი როლი განეკუთვნება (იხ. აღწერა).

ახსნითი (ექსპლიკაციური) ფსიქოლოგია – ბუნებისმეტყველურად ორიენტირებული ფს-გია., რ-აც, აღწერითი ფსიქოლოგისაგან გან-სხვავებით, ფს-კური სინამდვილის კვლევის ძირითად ამოცანად ახსნა მიაჩნია. ა ფს-ას დილთაი კონსტრუქტიულსაც უწოდებდა საპირა აღ-წერითი ანუ დესკრიფიული ფსიქოლოგია.

აპა-განცდა (გერმ. Aha-Erlebnis) – აზროვნების პროცესთან და-კავშირებული განცდა, რ-იც ჩნდება პრობლემის გადაწყვეტის შედე-გადა თუ პრობლემის ამოხსნისაკენ მიმართული აზროვნება მუდამ ერთ-გვარი დაძაბულობის გრძნობასთანაა დაკავშირებული, მისი დასრულე-ბის პროცესი. ე. ი. პრობლემის ამოხსნა, გადაწყვეტა, პირიკით, შე-ბის ემოციურ მდგომარეობას იწევეს. მეტყველებაში ეს მდგომარეობა „აპა“ შორისდებულით აღინიშნება; ამაცნობ იგი „აპა – განცდის“ სა-ხელითაა ცნობილი პირველად დაადასტურა კ. ბიულერმა.

!8

ბაგბეგის ასაკობრივი განვითარების პერიოდიზაცია – იხ. აპა - კობრივი განვითარების პერიოდიზაცია.

ბაგბეგის გონებრივი განვითარების პერიოდები (სურათის აღწერის ტესტის მიხედვით) – ა. ბინერ და ვ. შტერნმა სურათის აღწერის ტეს-ტით (იხ. ჩვენების ფსიქოლოგია) დაადგინეს ბ-გ-გ სამი პერიოდი:

1. საგანთა ჩამოთვლის, დასახელების (ა. ბინე) ანუ სუბსტანციის (ვ-შტერნი);
2. აღწერის (ბინე) ანუ მოქმედების, აქციის პერიოდი (შტე-რნი);
3. ინტერპრეტაციის (ბინე) ანუ რელაციის პერიოდი (შტერნი).

სურათის აღწერის ტესტი: ბ-გს აწვდიან რაიმე მარტივი შინაარსის სურათს და ეკითხებიან, თუ რა არის მასზე დახატული. 1. ჩამოთვლის ანუ სუბსტანციის პერიოდი: 3-5 წლის ნორმალური გონებრივი განვი-თარების ბ-გი ჩამოთვლის სურათზე დახატულ სავნებს უაღ-ცალკე,